

TRGOVSKI TOVARIŠ

LETO XXIX 1 9 3 2 ŠTEVILKA 12

DR. VINKO ŠARABON

SKROMNA VELESILA

R. Katz piše pod gornjim naslovom sledeče:

Kdo je to? Holandija. Čudno se sliši, če kdo označuje Holandijo kot velesilo; in tudi Holandci sami tega ne slišijo radi. Vedo seveda, da jim daje njih svetovna trgovina in mirna posest najbogatejše kolonije sveta (Java itd.) daleč preko okvirja njih domovine sloves velike in ugledne države; vedo tudi, da jih ni samo osem milijonov, temveč s kolonijami vred triinšestdeset milijonov: a vseeno se vstavljajo v vrsto malih držav, kot trgovci dobro vedoč, da so tihe rezerve dragocenejše kot odprte in da bahavost samo konkurenco na dan kliče.

Holandec se ne baha rad. Večina naroda je tako mirno pametna, da učinkujejo kričači kot norci. Holandec se ob programih nikakor ne ogreva.

Tudi gospodarsko ne. Značilno je na primer, da je Kreugerjev krah Holandijo kaj malo prizadel. Čeprav je Holandija glede lege in trgovine bližja Švedski kot na primer Belgija ali celo Švica, je imela nakupljenih le prav malo Kreugerjevih emisij. In dočim sta se Belgija in Švica dali prevariti (Švica sama je zgubila pri Kreugerju 150 milijonov zlatih frankov), so holandski kapitalisti že pred leti obrnili Kreugerju hrbet. Neki Holandec je dejal: »Kreuger je špekuliral celo z zemljišči. Kdo naj takemu človeku zaupa? Pri nas pravimo, naj ostane vsakdo pri tem, kar je«.

Sicer se vidi vse to nekako malomeščansko; a to je ona vrsta malomeščanskega mišljenja, ki je ustvarila holandsko svetovno trgovino, angleško svetovno državo, francosko iz varčevanja nastalo bogastvo in pa nemško industrijo. To je ono staromodno previdno mišljenje, ki se je ravno v preteklih mesecih izkazalo kot pravilno, dočim smo imeli z njihovim nasprotstvom, z »velepoteznostjo«, tako bridke skušnje. Od ameriškega sistema se obrača nihalo zaupanja zopet proti holandskemu.

V glavnem mestu Holandije, v Haagu, vidiš majhne enonadstropne hiše, udobno ležeče v zelenem bukovju; a ta tiha prestolnica je solidnejše središče svetovnega uveljavljanja kot pa ponosni bulevardi nebotičnikov v drugih prestolnicah. Gospodarski viharji ne najdejo tukaj pravih točk za napad; tu ne vidiš ne programov in ne palač, vsak se drži tega, ob čemer je zrastel, čeprav se to ne vidi popolnoma moderno.

Za mirnim ribnikom se dviga nizko poslopje iz opeke, »notranji dvor« imenovano. Skoz njegov vhod kolesarijo prebivalci Haaga, ob vhodu

prodajajo antikvarji stare zakonske knjige in nove kriminalne romane, na odprtih stojnicah iz desk. Vse čisto preprosto. Nobena reč ti ne pove, da bije tu notri srce svetovne sile. Samo majhne napise vidiš. Na primer »I. zbornica«. To je holandski senat. Dvorana notri je stara tristo let, železna peč se nam zdi nova, ker je šele trinosemdeset let stara. Približno toliko star je lesen predal, kamor odlagajo senatorji cigare, preden jih pokadijo do konca. Holandski senator pokadi cigaro zmeraj do konca, ob času krize prav tako kot ob času dobre konjunktore. Holandija ima petdeset senatorjev; zborujejo pod starim lesenim stropom, kamor so učenci Rubensa naslikali gledalce. Naslikani zastopniki mnogih narodov gledajo v staro dvorano, Španci, Angleži, Nemci, Francozi, Rusi, Poljaki, celo Mehikanci. Če pogleda holandski senator na strop, čuti, da ga gleda ves svet. In ta čut je koristen, nič ne rjove in se malo prepira.

Tudi na drugem koncu »notranjega dvora« je vse mirno in stvarno. Tam zborujejo poslanci »II. zbornice«, sto po številu, v dvorani, ki je skromna kot navadna soba. Poslanci so po večini »levičarji«, katoliki skupaj s socialisti. Kar sklenejo, to more senat ovreči. Senat je po večini »desničarski«, protestantje. A desničarski senat le prav redko zavrže to, kar je sklenila levičarska poslanska zbornica.

Govoril je minister trgovine; noben medklic ga ni motil. Celu oba komunistična poslanca sta ga pazljivo poslušala. Mirna sta in vpijeta samo toliko, kolikor njiju volivei brezpogojno od njih zahtevajo. Ozračje vpliva tudi na ta dva, in ozračje Holandije je hladno.

V stranskem delu »notranjega dvora« vidiš prav majhno tablico, z napisom: Kolonialne zadeve. Lesena vrata v enonadstropni hiši. A za temi vrati si predstavljaš džungle, plantaže, petrolej, mošeje, svetišča hindujev, najživahnjša mesta, brodovja parnikov in jadrnic in tako dalje. Za temi skromnimi lesenimi vrati se upravlja božanska Java, bogata Sumatra, veliki Borneo, otočje dišečih Molukov. Tu notri se odločuje usoda petinpetdesetih milijonov ljudi in usoda petih milijard holandskih gol-dinarjev...

Takoj na levo, na drugi strani dvorišča, vidiš posebno majhno hišico, z napisom »Mauritshuis«. Tedaj se spomniš, da je to ena najdragocenejših galerij slik na svetu. Od zunaj pa prav nič ne opaziš, da je notri najsijajnejša zbirka nizozemskih mojstrov. Samo Rembrandtov ima šestnajst.

Zadaj za zbirko stoji nekoliko lepša hiša. Brez napisa. Kdor se zanima, itak ve, kaj je. In holandski narod se razdeli med take, ki se zanimajo, in take, ki se ne zanimajo. Ta razdelitev je morda najvažnejša. Kajti ta zgradba je »Witte Societeit«, ne samo največji, temveč tudi najvplivnejši klub Holandije. To je edini klub, ki si izbira svoje člane — in teh je štiri tisoč — brez ozira na strankarsko in versko pripadnost, edinole z vidika njih osebnosti. On je edina nadstrankarska tribuna Holandije. Mnogo je Holancev, ki niso v klubu, ki mu pa pripisujejo največjo moč v deželi; pravijo, da se v tem klubu izdelujejo zakoni, imenujejo in odstavlajo ministri in vlade. Drugi zopet pravijo, da to ni res in da se v klubu skoraj nič ne govori o politiki in tudi ne o kupčijah. Notri so diplomati, politiki, vodilni odvetniki in žurnalisti itd. Mirno igrajo biljard ali domino, zastonj ali pa za prav majhen denar. Skoraj nič ne govorijo; a če zastaviš kakšno vprašanje, boš takoj dobil med njimi strokovnjaka, ki ti bo na to vprašanje točno odgovoril. Komplicirane stvari postanejo v tem klubu enostavne. Vsekakor je klub važen izvor moči v holandski politiki, čeprav ne pred-

stavlja vse njene sile. Saj bi to tudi ne bilo v skladu z naziranjem Holandcev, naj ostane vsak tam, kjer je, in naj se ne vtika v tuje stvari.

Takšna je Holandija. Skromna, mirna, brez kričavosti, in vendar tako močna in vplivna. Koliko je pa drugod kričavosti in prešernosti in napuha! A ko odgrneš zastor, vidiš zadaj samo gnilobo in ničevost. Holandija je dobra učiteljica.

FR. ZELENIK

POLJEDELSTVO IN TRGOVINA

Kot uvod temu članku naj služijo besede dveh velikih mož, katera sta poznala pomen poljedelstva za narod in državo. Friderik Veliki je rekel, da bi brez poljedelstva ne bilo ne kraljev, ne pesnikov in ne modroslovcev. Slavni kemik Liebig pa se je izrazil, da ni poklica, ki bi se glede važnosti lahko kosal s poljedelskim, kateri daje hrano človeku in živali: poljedelstvo je temelj vsake delavnosti in industrije, blagostanja in napredka.

Naša država temelji na poljedelstvu, katero je pa še na jako nizki stopnji. Korist nas vseh zahteva, da bi se to poljedelstvo razvilo in dvignilo. Vplesti hočem takoj na tem mestu, da se dobijo taki, ki bodo rekli, kaj nam je treba razvoja, saj še tega ne prodamo, kar pridelamo sedaj. Ali ti nimajo prav! Mi na slovenski zemlji moramo dokupovati in pri nas mnogo ljudi živi skrajno slabo, da ne rečem, da strada.

Slovenskemu trgovcu pripada važna naloga, da deluje ne samo v krogu svoje stanovske organizacije, ampak posebno v svojem okolišu za koristi prebivalstva. Kakor sta duhovnik in učitelj duševna voditelja, tako mora biti trgovec praktični vodja in svetovalce ljudstvu. Tudi on mora širiti ljubezen in spoštovanje do poljedelskega stanu in do zemlje, katera nas je vse rodila in nas vse redi. Trgovec lahko veliko stori za praktični napredek poljedelskega ljudstva.

Predvsem pa mora trgovec vršiti svojo nalogo kot posredovalec med proizvajalcem in potrošačem v polni meri. Porabiti mora vse svoje znanje in vse svoje moči za to, da preskrbuje kmečkemu ljudstvu kolikor mogoče ugodno vse njegove potrebščine. Nič manjše skrbi in nič manj truda ne sme porabiti za hitro in ugodno vnovčevanje pridelkov zemlje in kmečkega dela. Od tega je odvisna donosnost zemlje in dela in kot ugodna posledica večje donosnosti je večja kupna in potrošna moč kmečkega ljudstva.

Zato pa mora trgovec zasledovati radi svoje in svojih odjemalcev koristi razvoj cen, trgovine in položaja na tržiščih s poljedelskimi pridelki in izdelki.

Istotako mora zasledovati razvoj industrije, katera izdeluje potrebščine in pripomočke za poljedelstvo. Praktičen trgovec mora vedeti za vsako primerno in koristno novost in opozarjati odjemalce nanjo.

Ako je trgovec pravi posredovalec med potrošačem in proizvajalcem, ako gleda na koristi svojih odjemalcev ravnotako, kakor na svoje koristi, vživa med ljudstvom ugled in zaupanje.

POŠTA V STAREM VEKU

Danes je pošta nekaj, česar sploh ne moremo pogrešati, je nekaj samoobsebi umrljivega. Kako je bilo pa včasih?

Grški zgodovinar Herodot nam pripoveduje, da je bilo v Egiptu prvo dnevno delo faraona to, da si je dal prebrati iz vseh delov države došla pisma. Torej je že v stari egiptski državi morala obstojati nekakšna pošta. Listine iz let okoli 1400 pr. Kr. nam to potrjujejo, govoreč nam o dopisovanju egiptskih vladarjev z babilonskimi. Dopisovanje je bilo zasebna in družinskega značaja. Seveda pa to ni bila pošta v sedanjem smislu; če je hotel faraon babilonskemu kralju kaj pisati, se je poslužil posebnega sla. Prav tako so delali tudi knezi, visoki duhovni in drugi mogotci Egipta, če so si hoteli kaj sporočiti; širši sloji prebivalstva si pa niso mogli dopisovati.

V stari Perziji je pa organizacija pošte že mnogo bolj napredovala. Perzijski satrapi (kraljevi namestniki) so dali zgraditi po vsej državi omrežje majhnih stolpčkov, ki so bili oddaljeni drug od drugega toliko, kolikor daleč sega človeški glas; straže, ki so bile nastanjene v stolpčkih, so se mogle med seboj sporazumeti. Na ta način so prihajala poročila iz vseh delov ogromne perzijske države v kraljevo prestolnico. Kralj Kir je poštno organizacijo izpopolnil s tem, da je vpeljal institucijo tekačev. Le-ti so bili postavljeni ob najvažnejših cestah in so morali biti zmeraj pripravljeni za tek. Imenovali so jih »noge kralja«. — Pravi ustanovitelj staroperzijske pošte je bil pa kralj Darej. Zapovedal je, da se zgradijo po deželi poštne postaje, opremljene s konji. In tedaj so pričeli pošto prevažati sli na konjih. Pošto so smatrali za zelo važno institucijo, bodisi v času miru kot zlasti še v predvojnem času, ko je bilo treba vso državo obvestiti o zbiranju čet, pripravi živil itd. Službo poštnega generalnega direktorja je mogla dobiti le kakšna prav odlična oseba iz najbližje okolice kralja. Tako je bil na primer kralj Darej III. pred nastopom vlade sam nekakšen tak generalni direktor.

Stari perzijski poštni organizaciji podobna je bila organizacija pošte v Kitajski, ki je obstajala že mnogo mnogo stoletij pred Kristovim rojstvom. Tudi tam so pošto prenašali jahajoči sli.

V stari Grški je obstajala institucija takozvanih »hemerodromoi«, po naše »dnevni tekači«. Grški kronisti nam poročajo, da je neki Filipid v dveh dneh pretekel 270 kilometrov, da sporoči Spartancem vest o bližajoči se perzijski armadi. Tekoč Aleksandra Velikega, Makedonec Filonid, je baje pretekel 340 km v devetih urah, kar pa ni mogoče. O maratonskem tekaču Fejdipu pa itak večkrat beremo; saj se maratonski tek pri vseh večjih sportnih prireditvah ponovi.

Najbolj organizirana v starem veku je bila pa pač pošta v Rimski državi; tam so bile državne institucije sploh na višku. Beseda pošta je latinska »posita« (postavljena). Julij Cezar je dal ob najvažnejših vojnih cestah zgraditi posebne postaje, kjer so morali biti legionarji na konjih zmeraj pripravljene, da prevzamejo pisma in jih nesejo do bližnje postaje. Tako postajo so imenovali »posita« in jahači so se imenovali »equites positi« (postavljeni ali pripravljene jezdec). Taka pošta je zelo hitro funkcionirala, približno tako kot sedaj poštni vlak. Bila je pa kot v stari Per-

ziji na razpolago le cesarju, senatu, konzulom in drugim visokim dostojanstvenikom. Civilno prebivalstvo, živeče ob rimskih vojaških cestah, pošte ni imelo rado. Kajti moralo je v gotovih slučajih za prevažanje civilnih in vojaških mogotecev, njih družinskih članov, sužnjev in prtljage staviti brezplačno na razpolago vozove in konje. Cesar ali senat sta s posebnimi dekreti izdajala dovoljenja za dosego teh ugodnosti, in so postala ta dovoljenja v drugi polovici prvega stoletja po Kristu tako številna, da je prebivalstvo pod njih bremenom kar stokalo. Sicer je cesar Nerva leta 96 te obveznosti odpravil, a pozneje so jih zopet uvedli.

Prve poštne institucije, ki se jih je poleg uradov moglo posluževati tudi civilno prebivalstvo, pa niso nastale v Evropi, kot se splošno misli, temveč v Japonski; in Japonska je domovina pošte v modernem smislu. Že v prastarih časih, v začetkih japonske kulture, je mogel vsak Japonec brez razlike stanu izročiti proti gotovi odškodnini poštnemu slupismeno pošiljko za nadaljnji prenos. Japonski sel ni nikdar potoval sam, temveč sta bila zmeraj dva skupaj; to pa zato, če bi bila napadena, da morda vsaj eden uide in pošto reši. Pošto so prenašali v stari Japonski v črni lesenj omarici ali zabojčku, pritrjenem na dolgi palici in opremljenem z zvoncem; kakor danes, če drvi mimo tebe rešilni ali požarni avto, tako se je moral tudi na Japonskem vsakdo umakniti, ko se je zaslislalo zvončkljanje poštne omarice.

Davno že preden so Evropei odkrili Ameriko, so imeli tamošnji visoko kultivirani narodi izbornu urejene poštne naprave. Zlasti znani so Inka na visokih planotah Južne Amerike. Njih pisma pa niso bila takšna kot so naša, temveč so bile to vrvice, spletene iz pisanih nitk. Vsak voz in vsaka barva sta imela poseben pomen. Škoda, da so španski osvoboditelji to krasno poštno organizacijo zatrli.

STANE ŠTREKELJ

VAŠI SODELAVCI

Marsikateri gospodar se ne zaveda, da spada med njegove dolžnosti tudi: vzgajati sodelavce. Povdarjam sodelavce. Kajti s psihološkega stališča to ni brez važnosti. Ni brez vpliva, ako da gospodar svojim sodelavcem-nameščencem vedno slutiti, da so nameščenci. Običajno se tako postopanje opravičuje s tem, da se le na ta način lahko uravnava potrebnj razmak in disciplina v poslovni organizaciji. To pa ni edini način in ne najboljši! S tem se vedno doseza nasprotno od onega, kar se je hotelo doseči. Tako razmerje je nezdravo, škodljivo za poslovanje. Ubija se pobuda sodelavcev, ker se jim da vedno slutiti, da je njihov pomen v poslovanju podrejenega pomena in neznaten, dasiravno to ne drži. Tak način postopanja izziva pri sodelavcih sprva nezadovoljstvo, a kasneje celo mržnjo, ki vidi v vsakem koraku šefa poizkus, da se okrne njihov interes. Sodelavci se prično duševno oddaljevati delu, prično ga izvrševati kakor stroji brez misli, srca in navdušenja. Osebnih nagnenj ni, veselje do dela izginova. Pritožbe se kopičijo, opomini in ukori pa se uvažujejo le v toliko, v kolikor je to potrebno za obdržanje službe in zaslužka. Sodelavci postajajo vse bolj nameščenci, ljudje brez zanimanja za poslovanje in brez čuta odgovornosti. Razumljivo je, da takim ni mesta v poslovni organizaciji. Gospodar jih odpušča enega za drugim in izpopolnjuje osobje. Ko je izpopolnil število, je v podjetju zavladal zopet stari duh, staro nezdravo stanje. Tako je povsod, kjer se odnos napravi sodelavcu prične z neupravičeno kritiko in pretiranim pedantnim gledanjem na njegovo delo, a nadaljuje s psovkami in brutalnostjo, kjer se s sodelavcem ravna kakor z brezpomembnejšem, kjer velja kot poslednji argument odpoved...

Gospodar mnogokrat pozablja, da obstoja med njim in njegovim sodelavcem isti odnos, kot med roditelji in otroki. Samo okolnosti so drugačne. Tako kot ljubijo ali sovražijo otroci svoje roditelje, tako so tudi sodelavci lahko prijatelji ali neprijatelji svojega gospodarja. Mi vemo, da je ljubezen, če veže otroke z roditelji najmočnejša, najlepša in najplemenitejša vez, mržnja pa dela prepade in sovražna nasprotstva.

Ni mi težko označiti psiholoških razpoloženj, ki obstoje in ki nastajajo med gospodarjem in sodelavcem. To so moji osebni vtisi. Toda istotako vtisi družabnega staleža, ki se z muko prebija skozi življenje in čegar pomen za gospodarsko življenje, če že ni večji, tudi ni manjši od onega drugih staležev.

Borba za samoohrano sili ljudi k delu. Takrat ko stopi delavec katerekoli vrste prvič v delovno razmerje, naj bi delodajalec, ki ga sprejme, posvetil nekaj pozornosti tudi njegovim občutkom. Kajti za človeka, ki je doslej poznal delo le posredno, pomeni vstop v delo velik dogodek. V njegovi notranjosti se gode zanj velike stvari. On doživlja važna psihološka dognanja. Nahaja se na pragu nečesa velikega, neznanega, s čimer bo, kot samostojen človek, neposredno zvezan vse življenje. Do tedaj je bilo njegovo življenje iskanje in jadranje brez otipnega cilja. Prvi gospodar je pristanišče, kjer se on vkrcava na težko pot dela, da bi na tem potu po viharjih in brodolomih došel do uspeha. Poln je nad, najlepših videzov, sanj o napredku, uspehu, bodočem življenju... Popolnoma razumljivo je, da se v zmesi teh čustev poraja hvaležnost napram gospodarju. In sicer prisrčna hvaležnost. Kajti gospodar je tisti, ki ga je sprejel na pot, ki vodi do uspeha, ki mu je dal službo. Omogočil mu je obstanek, ki bodi izhodišče za doseganje uspehov v življenju. On se nadeja in čaka, da ga bo gospodar osposobil za življenje. Gospodar je njegov vodnik. Zato ga tudi spoštuje. V spoštovanju njegovega socialnega položaja ne raziskuje drugih razlogov, ki so ga vodili, da mu je dal službo. On mu je izvir znanja, njegov vzor. Vzor, ki si je pridobil svoj neodvisni družabni položaj. Divi se gospodarjevi večini, s katero vodi posle in opravke, jemlje nase odgovornosti in bremena. Z nerazumljivim strahom opazuje vsako gospodarjevo kretnjo. Smatra ga za človeka višjega od sebe, kulturnejšega in sposobnejšega. Kratkotamo, čuti se dolžnega, da ga spoštuje. Kadar se delavec ali nameščenec prvič pojavi v delovnem razmerju, mu o njegovi tehniki ni ničesar ali le malo znanega. V najboljšem slučaju pozna le njegovo teorijo. Radoveden je in rad bi prišel do dna tistemu delu, od katerega pozna le plodove. Rad bi spoznal vse elemente, s katerimi je tehnika delovnega procesa zvezana kot celota. V njem se budi želja, da bi tudi sam sodeloval. Da bi prodril do vseh njegovih faz in etap. Gnan od radovednosti, pričakuje, da bo delodajalec izpolnil vse dotične njegove nade. In s pravico. On je naiven, kot vsi neizkušeni ljudje. Zato pri njem tudi ni nezaupanja. Njegova fantazija je močno razvita. Odgovarja stopnji njegove inteligence. S silnim poletom hoče priti v življenje, da odkrije vse njegove tajne. V njem je dovolj energije, volje, smelosti in zanosu. Toda vse to še ni izoblikovano. Vse to še ni našlo svoje svrhe, svojega cilja. Vse te moči je treba šele usmeriti. Pri njem je vse izraženo z nado. On upa na vse, ničesar ne opazuje kritično. Je še nesposoben za tako opazovanje. Tako je psihološko stanje novince!

Pri dotičnem, ki zapušča službo, da stopi v delo pri drugem gospodarju, se psihološko razpoloženje pojavlja pod drugačnimi okolnostmi. On si je že pridobil nekatere izkušnje. Pred vsem, vzemimo, da je to normalno prekinjenje službenega razmerja, gre k drugemu gospodarju zato, da si izboljša svoj položaj. Pa naj si bo tu moralni ali finančni dobrobit. V takem slučaju obstojajo v osnovi isti psihološki momenti, kot pri novincu. Samo, da niso več izključno subtilne narave. Novinec čuti hvaležnost napram gospodarju takoj, čim je stopil v službo, torej že preje, predno so se mu izpolnile nade. Tisti, ki ima za seboj že nekaj izkušenj ravnotako goji nado, da bo z novim gospodarjem bolj zadovoljen, toda hvaležen mu postane šele, ko se je o tem prepričal. Za svojo hvaležnost išče realno podlogo. Tu se hvaležnost ne poraja več iz lastne notranje pobude. Za njeno prebujenje ni dovolj samo nameščenje, temveč tudi ustrezajoče postopanje z njim. Radovednost v svoji prvotni obliki izginja. On ni več radoveden kako se vrši delovni proces kot celota; zanimajo ga le metode, ki jih uvaja novi njegov gospodar v svoje poslovanje. Njegovi radovednosti je bilo že zadoščeno na drugem mestu. Sedaj ga zanima razlika. On opazuje; vsa njegova pažnja je osredotočena na to, da se nauči novega reda, pri tem pa premišlja, da-li je ta za njega boljši. Vsa njegova notranjost je vedno izpolnjena s pričakovanjem, da-li bo pri novem gospodarju našel-ono

razumevanje, katerega ni našel pri prejšnjem. Pričakuje boljše in znosnejše postopanje, pričakuje prijateljstva, pričakuje, da bo človek med ljudmi.

Tako nastane vprašanje kako razumeti čustva in razpoloženje sodelavcev, ki se pojavljajo v našem poslovanju, da teh čustev ne ubijamo, nego, da jih gojimo in negujemo.

Oglejmo si nekoliko stvarnost. Gospodar največkrat ne pozna tistih čustev s katerimi stopa sodelavec v službeno razmerje. Četudi jih pozna, je ponavadi preveč površen, da bi ž njimi računal. On ne pričakuje, da bo v svojem sodelavcu našel prijatelja. Niti prijateljstva ne išče. Zadovoljen je, da se ga njegovi sodelavci bojé, pred njim trepetajo in brez vsake opombe in kritike izvršujejo, ponižno in slepo njegovo navodilo. Misli, da je s tem dosegel uspeh in stabilnost svoje poslovne organizacije. So gospodarji, ki smatrajo sodelavca-nameščenca za stroj za delo, za stroj, katerega so pod določenimi okoliščinami vzeli v najem z namenom, da vsak dan gotovo število ur izvršuje njihova povelja. Nekateri so v stanju, da sodelavca, po njihovem razumevanju stroj, takoj vrnejo na delovni trg, če bi le pokazal svojo samostojnost. Smatrajo, da jim niso potrebni ljudje, kateri mislijo, kateri znajo presojeti, kateri so samostojni. Ker spada to po njihovem mnenju v njihov delokrog. Oni bolj cenijo avtomate živih ljudi in niso zadovoljni, ako se jim ne posreči, da sodelavca-nameščenca zmedejo s svojim nastopom, s svojimi pripombami. Ustvarjajo ozračje, v katerem so pomote in napake neizogibne, da bi s tem dobili snov in priložnost za kritiko. Poizkušajoč biti nadrejeni ljudem, ostajajo podrejeni situacijam. Ker se lahko pokažejo nadrejeni samo napram ljudem, ki so od njih odvisni. A to so njihovi sodelavci. Čeprav dogodki okoli njih zanikujejo pravilnost njihovega postopanja, vendar se oni na to ne ozirajo, saj ne morejo kapitulirati. Ne morejo dati drugim prav. Ker je to vprašanje njihove avtoritete. Tam, kjer bi pohvala bila na mestu, ker bi dvignila aktivnost, oni raje zmerjajo. Mislijo, da bi pohvale pokvarile sodelavce. Nekateri smatrajo, da mora življenje pri njih biti takšno kot v vojašnicah. To je ideal njihove organizacije. Itd.

Interesi so faktor, ki veže ljudi. Faktor, ki ustvarja razmerja. Samo z vpoštevanjem obojestranskih interesov se more razviti zdravo razmerje. Na njem pa temelje prijateljstvo prav tako kot sovraštvo. To velja tudi za delovno razmerje. Nasprotja v razmerju so njihov regulator. Nasprotnost interesov med sodelavci-nameščenci in gospodarji nedvomno obstoja. Toda zato je dolžnost ene in druge strani, delati na zblizanju in skladnosti. Gospodar je pri varovanju svojih interesov dolžan, gledati tudi na interese svojih sodelavcev. Dolžan je, da jih uvaža, celo, da pomaga nameščencem-sodelavcem, da jih uresniči. Takšno postopanje bo izzvalo tako reakcijo, da mu bodo tudi sodelavci-nameščenci pomagali pri uresničenju njegovih interesov. Ker bodo razumeli, da se interes delodajalca sklada z njihovo koristjo, da je njihov interes del celotnega interesa. Za razmerje, ki je v interesu ene in druge strani je potrebno prijateljstvo in zaupanje. Sodelavec se trudi da pridobi gospodarjevo prijateljstvo in zaupanje in obratno. Tudi gospodar, ki želi da bi svojo organizacijo pretvoril v živ organizem, ki kipi zdravja in življenske sposobnosti, si mora pridobivati simpatije sodelavcev. Ravnotako kot si sodelavec — največkrat z velikimi napori — mora pridobivati naklonjenost in zaupanje svojega gospodarja. Medsebojne simpatije vodijo do tega, da sodelavec nima pred njim občutka manjvrednosti, kar je za zdravo razmerje vsekakor potrebno. Simpatija vodi k zblizanju sodelavca in gospodarja. Ona je prvi korak k delotvornemu sodelovanju. Malo je ljudi, ki stoje na čelu podjetij, ki so tako skladno urejena. Toda tisti, ki so to razumeli, so postali v poslovnem življenju veliki ljudje. V njihovih podjetjih se je čutil duh delavnosti in veselja do ustvarjanja. Najboljši primer človeka, ki je znal delo in zaposlenje napraviti interesantno, je nedvomno Henry Ford, ki je umel svoje nameščence, dasiravno niso prišli k njemu taki, vzgojiti v žive sodelavce. Stinnes je bil tudi sposoben in spreten posloven človek. Toda njemu je manjkalo sposobnosti, da vzgoji in si pridobi sodelavce. Ravnal je ž njimi kot s stroji. Sicer ni bilo nepoznanje te umetnosti ravnanja z ljudmi edini vzrok njegove propasti, toda med mnogimi drugimi ta ni bil na zadnjem mestu. On mu je razklal organizacijo baš v času, ko je bilo najbolj potrebno, da se žrtvuje za rešitev podjetja. Forda je medtem njegova organizacija privedla do sijajnih uspehov. Njegovemu principu ravnanja z ljudmi sledi danes tisoč in tisoč modernih podjetij. Da omenim samo Siemens-Schukert-Werke. Tu se v pedantno čistih, s cvetjem okrašenih in udobnih dvorinah opravlja delo

v svobodnem in neusiljenem razgovoru. Tu delavke — vsaka na svojem mestu pri tekočem traku — vrše potrebne gibe po taktu glazbe, ki igra najmodernejšo šlagerje. Tu se pri delu, v zboru in z navdušenjem pojejo moderne popevke.

Gospodar mnogokrat kritizira predno se je prepričal. Takšno postopanje namesto da dviga njegovo avtoriteto, jo ruši. Sodelavec, ki dobro ve, da delodajalec nima prav, pa svojega šefa radi njegovega samoljubja in vročerknega temperamenta ne sme opozoriti na pravo stanje stvari, ve tudi to, da je šefova kritika neupravičena. In namesto, da bi ga spoštoval, ima svoje določeno mnenje o njem. Na ta način avtoriteta pada, ako je obstojala, na njeno mesto pa pride strah pred izlivi gnjeva in neotesanim obnašanjem. In z njim zahrbtno nespoštovanje in celo zaničevanje gospodarja. Človek, ki se boji, če sliši korake svojega šefa, ki tedaj trepeče ko šiba na vodi, je izgubil svojo samostojnost. Izgubil je sposobnost, da samega sebe obvlada. Postal je nesposoben za samostojno izvrševanje zaupanih mu nalog. Nesposoben da se vživi v svoje delo, ker ga neprestano moti bojazen, da bo šef v njegovem delu opazil kakšno napako, ter ga neusmiljeno postavil na ulico. Njegovo delo pada. Opravlja ga v odsotnosti svojih misli. To pa vpliva na kvaliteto njegovega dela. Ako je delodajalec pred tem iskal nekaj, kar bi mu služilo kot povod za kritiko in za izliv jeze nad sodelavci-nameščenci, jih sedaj najde stotine, ne da bi jih iskal. Neproductivnost sodelavcev, defekti in nepravilnosti v poslovanju ga bodo odslej spremljali kot zla usoda.

Za lečenje takih in sličnih nevsječnih prilik imamo le eno sredstvo. To sredstvo se imenuje: poslovna pedagogika. Sodelavec, če to vzamemo s psihološkega stališča, nikdar ne zahteva v prvi vrsti progresivnosti nagrade, ker bi to pomenilo, da med ljudmi ne obstoja požrtvovalnosti. On želi, da se z njim ne postopa kot s podrejenim, manjvrednim. On teži, da bo priznan enako delodajalcu. Ne v materialnem zmislu, pač pa v moralnem. To se pravi, da teži za tem, da v načinu poslovanja zavzame polno in samostojno stališče. Da se pokaže kot samostojna enota ustvarjanja. On je za dosego takega položaja pripravljen prenesti vsak napor. Pripravljen je prenesti žrtve. To prazneljo ljudi, ki je splošna, smatrajo mnogi nesodobni gospodarji kot nevarnost za poslovanje. Toda ali more biti nevarno, ako se zdravim, progresivnim instinktom, ki krijejo v sebi neslutene sposobnosti, ogromne stvariteljske moči, dovoli in omogoči močan, nemoten in popolen razmah? Ne more! Tisoče in tisoče talentov je zakržljalo, ker jim okolica ni dovolila, da se razvijejo, temveč jih je celo ubijala. Globoko sem prepričan, da je ravno izpolnjevanje in zadovoljitev te največje težnje sodelavcev, osnova za dobro in plodonosno razmerje v poslovnih organizaciji. Sodelavec hoče pokazati svoje sposobnosti, rezultat svojega dela in za to povsem opravičeno zahteva nagrado in pohvalo. Največkrat poslednje. Za to mu je treba dati priliko. Nikoli se ga v tem ne sme ovirati. Resnica, mnogi sodelavci, ki so prešli skozi roke slabih gospodarjev, so pokvarjeni. V njih so te dobre lastnosti zamrle. Dati jim vzpodbudo, da ponovno pridejo na površje. Potrebno je vzbuditi njihovo nado.

Sodobnost je prinesla s seboj umetniško zrelost poslovnega človeka, katero nazivamo: poslovna pedagogika. Ona nas uči, da moramo s sodelavci postopati drugače, kot pa smo do večeraj. Da si osvojimo in zgradimo tak način, ki zadovoljava obe strani enako. Da razvijemo znanje sodelavca v poslovnici, v delavnici, v tovarni. Da ne čuvamo ljubosumno svojega znanja in da pustimo sodelavca, da se uči od svojega kolega, temveč, da svoje znanje delimo z njim. Da ga delimo brez bojazni, da bo naš sodelavec z njim oborožen jutri odšel h konkurenci. On bo ostal pri nas, samo z njim moramo pravilno ravnati. Moramo ga vezati nase. Da napravimo svoj lastni sistem učenja, da sistematično razvijamo inteligenco in znanje sodelavcev. Da damo sodelavcem poleg nagrade tudi pohvalo kjer je ona umestna. Kajti moderna psihologija je konstatirala, da morajo biti v moderni vzgoji pohvale češče. Pohvala krepi samozavest sodelavca. Dviga duha. Napravljaja jih sposobnejše. Kjer izostaja pohvala, tam izostajajo tudi rezultati dela, ki bi zaslužilo pohvalo. Vsako pohvalo bi bilo treba v principu izraziti pismeno. Ali pa jo sporočiti preko druge ali tretje osebe. To vzpodbuja tudi dotične, a onega, ki je pohvaljen toliko bolj veseli. Poslovna pedagogika nas uči, da uporabljamo vsa sredstva, da v podjetju obdržimo duh zdravega tekmovanja in skupnega sodelovanja. Vedeti moramo da je v poslovanju navdušenje potrebno kot najvišja stopnja psiholoških reakcij. Mi moramo imeti s svojimi sodelavci poslovne konference. Moramo

uvideti pomen športnega igrišča, plesnih prireditev itd. Veselje in dobro razpoloženje sta najdragocenejša pomočnika za uspešno delovanje naše poslovne organizacije. Mi moramo pridobiti ne le znanja in volje, nego tudi srca naših sodelavcev. Osební odnošaji so v poslovni organizaciji važnejši od vseh ostalih stikov. Naša dolžnost je, da prodajalne in poslovalnice »pčlovečimo«. Da obratujemo z zadnjimi ostanki strahu. Strahu in bojazni ni mesta v modernem poslovnem življenju. Podjetje ni polk vojakov. Poslovno življenje ne sestoji iz slepe pokorščine, rutine in avtoritete. Idealno delovanje poslovanja je vedno le rezultat skupnega prijateljskega sodelovanja. Naslanja se na dobro voljo in obojestransko uvidevnost. »Good will and fair play!«

Kdor se pritožuje nad svojimi sodelavci, mora najprej kritizirati samega sebe. Vse kar je pri sodelavcu slabega in nepovoljnega za poslovanje, so mu dali njegovi gospodarji. To je pravzaprav njihov refleks. Vsaj v toliko v kolikor se to tiče sodelavcev pri katerih so ambicije, samoljubje in osebni egoizem razviti v zdravi meri. Delodajalec ima pravico, da se pritožuje samo nad težavami, na katere naleti pri vzgoji svojih sodelavcev. Toda tu se niti ne izplača pritoževati se! Temveč iskati pot in način, kako se približati sodelavcem. Nikoli nimajo prav oni, ki mečejo krepela na svoje sodelavce. Kot da so oni izvor vsega zla. Zlo je v načinu in metodah, katere gospodarji uvajajo v obratu s svojimi sodelavci.

Delo in kapital sta si prirodna zaveznika. Za dobrobit sodelavca je važno, da podjetje uspeva. A ravno tako je važno zaupanje gospodarja v svoje sodelavce, ako z njimi dobro postopa in jih primerno nagradjuje.

Pričeti je treba z iskanjem novih potov preko poslovne pedagogike, ki bo omogočila tisočim skupno, srečno sodelovanje. Poslovna pedagogika je produkt znanstvenih raziskovanj poslovnega življenja zadnjih decenijev in mi se moramo nanjo zanesti. Njene metode se morajo uvesti v vseh podjetjih. Velikih in malih. A mnogo lažje ju je uvesti v malih kot v velikih podjetjih. V malih je manj ljudi. In odnošaji, ki tu vladajo, so bolj familjarni.

Uspeh Vašega podjetja zavisi bolj od pravilnega ravnanja s sodelavci, kot pa od kapitala, strojev ali momentanega položaja na tržišču. Tajnost uspeha vsakega podjetja leži v dobrem ravnanju. —

(V tem članku vzporeja pisec npravno in delavno najboljše sodelavce z najslabšimi gospodarji. Naj čujejo! Če zamenjamo vloge dobimo najboljše gospodarje in najslabše sodelavce. Naj čujejo tudi ti! Popolnih ljudi ni niti med božjimi namestniki, kako naj bodo torej v kupčiji! Vendar je tako izpraševanje vesti zdravo za pot navzgor. Morda se pa le znajdejo i eni i drugi: »V sredi, v zlati skledi«! Op. ur.)

NAŠE GOSPODARSTVO KONEC LETA 1932.

Ze v zadnjem našem poročilu smo opozorili na posebne razmere v našem deviznem položaju. Dne 29. avgusta je Narodna banka uvedla pri prodajanju in kupovanju deviz ažio v znesku 5%, ki ga je kasneje polagoma zvišala na 20%. Tako je Narodna banka sledila tečajem dinarja v inozemstvu. Seveda pa so tečaji Narodne banke zaostajali za onimi inozemstva, še hitreje pa so šli navzgor tečaji na domači črni borzi, ki je postala za določevanje tečajev vedno važnejša. Narodna banka je prihajala v poštev samo še za oddajo dela izvoznških deviz in za dodeljavnje majhnega dela uvoznih deviz. Skoro popolnoma pa se ji je odtegnil dotok izseljenskega denarja in ostalih deviz, katere je v vedno večji meri začel nakupovati v prosti trgovini uvoz, da se krije za najnujnejše potrebe. V sredi oktobra je postal položaj drugačen, ko se je naša vlada začela pogajati s privatnimi lastniki naših posojil v Franciji glede nadaljnega plačila. Dne 14. oktobra je namreč naša država nekatere zneske za posojila deponirala pri Narodni banki, ki pa ni izvršila transfera dinarjev v devize. S tem je bilo pričakovati, da se bo podobna praksa uveljavila tudi za dolarska posojila, katerih kupon je prispel 1. novembra in za lansko stabilizacijsko posojilo, katerega kupon je prispel 1. decembra. Našim lastnikom teh papirjev, ki so dokazali svojo upravičeno posest,

so bili kuponi izplačani po oficialni pariteti. Toda baš tistega dne, ko je bilo prejšnje poročilo zaključeno, je nastopil na deviznem trgu preokret. Dne 22. oktobra je bil sklenjen v Rimu za dva meseca sporazum o ureditvi plačilnega prometa z Italijo, kar je prineslo mirnejše presojanje našega deviznega položaja in nas razbremenilo težkih bremen, ki smo jih imeli do Italije. Poleg tega pa je, kakor pravilno piše Velimir Bajkić v svoji reviji »Narodno blagostanje«, nelegalna ponudba zaradi izredno visokih tečajev zadušila paniko. Danes tudi že opazamo, da delež spekulativnih nakupov valut in deviz v svobodnem deviznem prometu polagoma pada na račun faktičnih potreb uvozne trgovine.

Od 22. oktobra, ko je bil dosežen najnižji tečaj, se polagoma položaj izboljšuje in smo danes v kolikor toliko stabilni dobi.

Polagoma prehajamo tudi k ureditvi ostalega plačilnega prometa. Tako je bil 18. oktobra zaključen sporazum o ureditvi plačilnega prometa s Francijo. Za devizno gospodarstvo je važno, da smo dobili 21. novembra zasebni kliring z Avstrijo. V zadnji številki smo omenili, da je saldo v našo korist znaten, saj je znašal 10 milijonov šilingov ob prenehanju pogodbe. Zaradi zmanjšanja tečaja dinarja pa je bil ta saldo v izredno kratkem času likvidiran in nazadnje je pokazal končni obračun še saldo dveh milijonov šilingov v korist Avstrije. Avstrija polagoma opušta svoj sistem kliringov in prehaja polagoma do spoznanja, da je še sistem zasebnega kliringa najboljši. Zasebni kliring funkcionira razmeroma dobro.

Kakor smo že omenili, je bil dne 22. oktobra sklenjen in podpisan v Rimu sporazum o skupnem klirinškem prometu, ki je stopil v veljavo 1. novembra t. l. in velja za dva meseca, torej do konca leta. Nova ureditev italijanskega plačilnega prometa s 1. oktobrom, o kateri smo poročali v prejšnji številki, je zelo škodovala razvoju naše izvozne trgovine. Zato je vključ neugodnim dejstvom, ki izvirajo iz nove pogodbe, naše gospodarstvo bilo vendarle veselo, da je sploh prišlo do ureditve plačilnega prometa. Pogodba določa, da bodo dobili naši izvozniki na svobodno razpolaganje 15%, dočim se bo ostanek 85% porabil za poravnavo italijanskih terjatev. Nadalje se prenesejo na klirinški račun tudi zneski na dosedanjih vezanih računih. Od teh 85% se porabi 40% za amortizacijo dolgov, nastalih pred 1. novembrom, 45% pa za izplačilo dolgovanj, ki izvirajo od uvoza italijanskega blaga v Jugoslavijo, ki dospevajo počenši z dnem uveljavljenja sporazuma. Zadnje dni prihajajo poročila, da se sedaj kliring razvija ugodno, kar je imelo za posledico povečanje našega izvoza lesa v Italijo, ki je v oktobru tako znatno padel.

Z italijanskim kliringom je bil uveden nestalni ažio, ki se je računal po curiškem tečaju dinarja in lire. Ažio je bil prvotno določen na 26% (nad oficialnim borznim tečajem). V trenutku, ko to pišemo, znaša ažio 26,5%. Pričakovati je bilo, da se variabilni ažio uvede tudi v ostalih kliringih. To se je tudi zgodilo in 21. novembra je bil v nemškem plačilnem prometu uveden ažio na uradni borzni tečaj v znesku 28,5%. Z 12. decembrom je bil uveden drug ažio tudi v plačilnem prometu s Francijo, kjer znaša (doslej neizpremenjen) 28,5%. Kakor pišejo dnevni listi, je pričakovati, da bodo tudi ostali kliringi dobili višji ažio, ki bo bolj odgovarjal faktičnim razmeram na deviznem trgu. Pišejo celo o 30%.

Najvažnejši del razprav v skupščini tvori predlog zakona o zaščiti kmeta, ki naj stopi na mesto starega. Važno je v novem predlogu, da so terjatve trgovcev in obrtnikov izvzete od zaščite. Novi predlog prinaša maksimiranje obrestne mere in uvedbo individualnega postopanja z znižanjem prevelikih dolgov. Končno je po novem predlogu prenehalo izjemno stališče zadrug in Priv. agrarne banke. Ker do končnoveljavnih predlogov ni moglo priti pred 20. oktobrom, jo je potekla veljavnost starega zakona o zaščiti kmeta, je bil stari zakon podaljšan od 20. oktobra do 20. decembra 1932.

11. novembra je bil predložen zakon o občinah. Odobren je bil tudi trgovinski sporazum z Grčijo, ki velja do 15. maja 1932. Končno je finančni minister predložil skupščini proračun za leto 1933/1934. Podrobni podatki so že objavljeni in je razvidno, da je proračun splošne državne uprave zmanjšan za 585,2 milj. Din na 6.989,9 milj., dočim je bil proračun državnih podjetij zmanjšan za 299,6 milj. na 3.448,4 milj. Din. Vlada je izjavila, da hoče z vsemi sredstvi vzdržati proračunsko ravnotežje.

Zadnje čase se množe pritožbe glede davkov, kar je sedaj v času velikega padca vseh dohodkov razumljivo. Seveda so pa tudi umestni ugovori glede sedanje načina davčne prakse, ki pozablja, da velja tudi zanjo načelo, da ne gre

uničevati tudi substance, pravega vira dohodkov, ki lahko ob prehudem izrpanju usahne. Obširno se s tem bavijo vse naše organizacije.

V gospodarski politiki naših sosedov imamo zabeležiti važno dejstvo, da je političnemu prijateljstvu naših sosedov Italije in Madjarske sledilo tesnejše gospodarsko sodelovanje, kar seveda navdaja s skrbjo naše izvoznike, ki morajo nositi oreme teh sporazumov. Zaradi tega moramo z vso pozornostjo zasledovati podobna gibanja v našem sosedstvu, da se ne bomo kar naenkrat znašli pred gotovimi dejstvi, ki bodo neugodno vplivala na naše tržišče.

Za vse evropsko gospodarstvo je bil važen termin 15. decembra, ko so pri večini evropskih držav zapadle obresti in amortizacijske vsote za vojni dolg Združenim državam. Nekatere države so plačale, druge zopet ne. Najvažnejše je, da plačila ni izvršila Francija, ki je doslej najbolj povdarjala veljavnost in svetost pogodb. Seveda ni v tem najvažnejši moment, pač pa v tem, da se je Francija v tej evropski stvari postavila na čelo dolžnic in s tem pokazala Ameriki, da ni vse samo njen dolar, ki obvladuje svet.

O našem gospodarskem položaju podaja Narodna banka svoje poročilo, ki se bavi z našimi gospodarskimi razmerami v mesecih juliju, avgustu in septembru. Splošni pregled pravi, da je prišlo v tem času v svetovnem gospodarstvu do dviga cen posameznih važnih sirovin in vrednostnih papirjev. Toda pretirano bi bilo v teh povoljnih dejstvih videti sigurne znake radikalnega zboljšanja svetovnega gospodarskega položaja. Gotovo pa tudi ni kljub temu, da so dani pogoji za gotovo izboljšanje, da bo prišlo do izboljšanja, ker rušijo sedanje gospodarsko ravnotežje vsak dan v vseh državah novi ukrepi v svrhu lokalnega izboljšanja gospodarskih razmer po možnosti na škodo inozemstva. Opuščenje načel svobodne trgovine, izoliranje držav in njih težnja, da razvijejo tudi nerentabilne panoge našega gospodarstva, vse to ustvarja nov položaj in onemogoča povratek k normalnim razmeram. Če bo šlo tako dalje, lahko računamo s splošnim osiromašenjem po vsem svetu, posebno pa v državah, ki so v veliki meri navezane na zunanjo trgovino ali pa ne vidijo, da ne morejo ob današnjih okolnostih držati odprtih mej neomejenemu uvozu inozemskega blaga. Tudi v našem gospodarstvu se vedno močnejše čutijo posledice teh novih teženj in tako se postopoma tudi pri nas vedno bolj loči zunanja trgovina od notranjega prometa. To je razvidno tudi iz dejstva, da je bila letošnja žetev kljub škodam pri pšenici po količini druga po vojni (najboljša je bila žetev leta 1929), dočim je obseg naše zunanje trgovine padel na tretjino obsega iz leta 1929. Narodna banka sklepa, da je notranji promet v velikem obsegu nevtraliziral posledice tega zmanjšanja zunanje trgovine. Obseg prometa, rudarska produkcija in državni dohodki se še od daleč niso tako zmanjšali kot naša zunanja trgovina. To dokazuje, da je okrepitev notranjega gospodarstva nadoknadila izgubo, ki je nastala z zmanjšanjem zunanje trgovine. Prava sreča je za naše gospodarstvo, da ima v času, ko se mu vedno bolj zapirajo inozemska tržišča, v državi sami potrebna tržišča za svoje blago. Od okrepitve tega notranjega prometa bo v bližnji bodočnosti odvisen razvoj našega gospodarstva.

Kmetijsko ministrstvo je objavilo tudi že točne podatke o naši letini ter o posejani in požeti površini. Definitivna cenitev našega pridelka je naslednja (provizorični podatki za 1932): pšenica 14,545.000 (17,639.000), ječmen 3,919.000 (3,868.000), rž 2,121.000 (2,053.000) in oves 2,692.000 (2,549.000) meterskih stotov. Ti podatki kažejo, da je bila le pri pšenici končnoveljavna cenitev pridelka manjša kot prvotna, dočim je bila cenitev letine ječmena, rži in ovs večja. Iz tega sledi tudi, da se bo moral konsum obrniti do koruze, ki je danes poceni. Pridetek koruze je cenjen na 45,199.000 meterskih stotov v primeri s 32,034.000 meterskih stotov lani. Posejane površine so bile letos naslednje (v oklepajih je podano, za koliko se je zmanjšala letos posejana površina v primeri z lani): pšenica 2,125.000 (58.000), rž 250.000 (3000), ječmen 422.000 (30.000) in oves 343.000 (51.000) ha.

Iz statistike Narodne banke posnemamo, da so znašale hranilne vloge v naši državi dne 1. septembra 10.743.000.000 Din v primeri z 11.016.000.000 Din dne 1. junija. Pripominjamo, da so znašale hranilne vloge dne 1. septembra lani 13.235.000.000 Din. Hranilne vloge so padle torej od 1. junija do 1. septembra za 243.000.000 Din, v dobi od 1. marca do 1. junija pa za 859.000.000 Din. Na eni strani je zmanjšanje padca vlog pripisovati velikemu številu pred upniki zaščitenih bank, saj imajo te skoro tretjino vseh vlog v državi. Nadalje denarni zavodi tudi niso izplačali vseh zneskov, ki jih je zahtevala klientela, to pa zaradi znanih razmer na denarnem trgu.

Narodna banka je izkazovala v zadnjih izkazih te-le najvažnejše postavke: (v milijonih Din):

Aktiva:	22. okt.	31. okt.	8. nov.	15. nov.	22. nov.	30. nov.
zlató	1.763.0	1.763.4	1.764.9	1.767.1	1.767.2	1.767.2
valute	2.0	2.8	4.3	0.6	1.4	3.6
devize	254.3	256.3	256.8	222.8	228.6	210.0
skupna podlaga	2.019.3	2.022.5	2.026.4	1.990.5	1.997.1	1.980.8
devize izven podlage	87.7	88.0	90.7	79.5	29.5	1.2
kovani denar	85.7	83.6	90.0	165.2	175.9	158.0
menična posojila	2.205.6	2.193.7	2.200.7	2.188.8	2.189.8	2.188.4
lombardna posojila	352.1	352.1	351.4	351.0	351.0	349.7
prejšnji predujmi državi	1.810.4	1.810.6	1.810.9	1.811.2	1.811.6	1.811.9
predujmi državi	600.0	600.0	600.0	600.0	600.0	600.0
Pasiva:						
obtok bankovcev	4.687.2	4.759.3	4.781.8	4.691.2	4.834.6	4.712.3
državne terjatve	17.2	2.7	0.7	7.5	11.8	9.5
žiroračuni	387.0	465.5	448.3	460.6	611.4	581.9
razni računi	501.7	383.4	390.7	402.5	399.4	243.3
obveznosti po vidu	905.9	851.6	839.7	870.6	1.024.6	834.7
obtok in obveznosti po vidu	5.593.2	5.611.0	5.621.5	5.561.8	5.621.5	5.547.0
obveznosti z rokom	1.487.1	1.471.0	1.460.3	1.457.0	1.425.7	1.453.6
odstotek kritja	36.10	36.04	36.04	35.78	35.58	35.70
samo zlató kritje	31.52	31.42	31.39	31.77	31.48	31.85

Zadnji izkazi Narodne banke kažejo postopno večanje zatega zaklada, ki je od 15. oktobra do konca novembra narastel za 4.2 milj. Din. Bistveno izpremembo pa opazamo v gibanju deviz. Danes je težko zvedeti, kakšno je ozadje nekaterih postavk v izkazih Narodne banke. Le iz daljše vrste statistik moremo delati svoje sklepe. Do 8. novembra je devizni zaklad Narodne banke naraščal. V izkazu 15. novembra pa se je zmanjšal za 45.2 milj., pri čemer so vpoštevane tudi devize izven podlage. S tem je devizni zaklad padel brez deviz izven podlage pod 2 milijardi Din. Drugo važno dejstvo, katero moramo zabeležiti v najnovejših izkazih Narodne banke, je izredno zmanjšanje deviz izven podlage, katerih skoro ni več. V drugi polovici so se te devize zmanjšale za 78.3 milj. Din. Do 31. oktobra se je postavka kovanega denarja pri Narodni banki stalno zmanjševala. Že naslednji izkaz je polagoma pokazal, da se je začel kovni denar polagoma vračati v blagajne Narodne banke. V izkazu za 15. november pa vidimo, da je prispela nova pošiljka kovanega denarja v znesku ca. 75 milijonov Din. Tudi v naslednjem izkazu je ta postavka tudi še narasla, polem se pa polagoma zmanjšuje. Proti-postavka te aktivne postavke je med pasivi v postavki »razna pasiva«, ki so narasla za približno enak znesek.

Posojila izkazujejo v splošnem tendenco k padanju, vendar se zmanjšujejo le počasi, kar je razumljivo, da Narodna banka ne more izterjati dosti posojil. Stalno narašča med aktivni postavka prejšnji predujmi državi, v kateri se knjiženi zneski za plačane obresti blagajniških zapisov. Predujmi države so ostal neizpremenjeni, znašajo 600 milijonov Din, opozarjamo pa, da je treba te predujme državi vrniti do konca leta 1932, kakor to predpisuje zakon.

Med pasivi vidimo, da je obtok bankovcev nizek. V primeri s 30. novembrom lani je bil manjši za 526.9 milj. Din. Gibanje državnih dobroimetij izkazuje običajno sliko, 15. in 22. v mesecu narastejo, zadnjega in 8. v mesecu pa so nižji. Žiroračuni kažejo tendenco k naraščanju. Že konec oktobra so narasli za 98.5 milj., še bolj od 15. na 22. november za 150.8 milj. Kaj je vzrok temu gibanju, je težko pogoditi. Na raznih računih se knjižijo kot znani zneski, ki jih polagajo uvozniki na klirinške skupne račune, poleg tega pa tudi dobroimetja državnih gospodarskih podjetij. Ta postavka je dosegla dne 22. oktobra svojo rekordno višino, kasneje pa je padla, posebno proti koncu novembra, čemur je

pripisovati tudi zmanjšanje deviznega zaklada. Obveznosti z rokom ne izkazujejo tako znatnih izprememb kot obveznosti po vidu. Zaradi velikega odtoka deviz sredi meseca novembra je odstotek kritja prvokrat po zakonski stabilizaciji dinarja od srede lanskega leta sem padel pod 36%, zakonita meja znaša 35%. Najnižje stanje je bilo zabeleženo 22. novembra s 35,58%. Odstotek zlatega kritja samega je v glavnem ostal neizpremenjen.

Državna hipotekarna banka doslej še ni objavila svojega izkaza niti za september niti za oktober, pač pa čitamo v tromesečnem poročilu Narodne banke nekatere podatke o njenem stanju za 30. september. V primeri z ultimum avgusta so hipotekarna posojila banke padla od 2.271,4 na 2.266,95 milj. Din, nasprotno pa so komunalna posojila narasla od 561,9 na 567,4 milj. Din, vsa ostala posojila brez tekočih računov pa od 284,5 na 289,2 milj. Med pasivi so fondi in kapitali javnih ustanov padli od 1.224,2 na 1.214,4 milj., zasebne vloge pa od 735,3 na 730,2 milj. Din. Inozemska tuja sredstva banke so ostala neizpremenjena in so znašale založnice in obveznice 837,55, srednjeročni predujmi inozemskih bank 137,0 milijonov Din.

Pri Privilegirani agrarni banki so se po poročilu Narodne banke v tretjem četrtletju t. l. hipotekarna posojila zmanjšala od 488 na 487 milj., zadružna od 192 na 188 ter eskont, lombard in tekoči računi od 68 na 67 milj. Din, vsa posojila so torej padla od 747 na 741 milj. Hranilne vloge na knjižice in tekoče račune so padle pri banki od 45 na 29 milj. Din.

Število vlagateljev je v oktobru pri Poštni hranilnici naraslo za 3.083 na 210.044. Tudi v novembru je število vlagateljev naraslo za 3.727 ter tako doseglo skupno 213.771. Hranilne vloge na knjižicah so se povečale v oktobru za 2,5, v novembru pa za 7,46 milj. Konec novembra so dosegle hranilne vloge 409,96 milj. Novih poštnočekovnih računov je bilo v oktobru otvorjenih 117, v novembru 177 in je skupno število torej s tem doseglo 21.787. Promet je bil že v oktobru znaten, saj je znašal 5.112,6 milj., v novembru pa celo 5.462,0 milj. Din. Odstotek brezgotovinskega prometa je narastel od 43,39 na 45,8%. Vloge so znašale v oktobru (konec meseca) 893,5 milj., v novembru pa so izredno narasle in dosegle rekordno stanje, katerega doslej Poštna hranilnica še ni beležila, znašale so namreč na koncu meseca 1.001,25 milj. Din. To pomeni, da se gospodarstvo v vedno večji meri poslužuje Poštno hranilnice za svoj promet, ki bi ga drugače opravljali drugi denarni zavodi.

Trgovinsko ministrstvo je izdalo seznam bank, katerim je bila doslej dovoljena zaščita. Te banke so naslednje: Prva hrvatska štedionica, Zagreb; Ljubljanska kreditna banka, Ljubljana; Banka in hranilnica gorskega okraja, Ravna gora; Muslimanska kreditna banka, Foča; Bokeška banka, Kotor; Jugoslovanska gospodarska zadruga, Sarajevo; Srbska sremska banka, Ruma; Srbska kreditna banka, Ključ; Hrvatska banka, Vareš; Koprivniška banka, Koprivnica; Jugoslovanska združena banka, Zagreb; Podrinska produktna banka, Šabac; Beogradska banka »Merkur«, Beograd; Hrvatska katoliška hranilnica, Mostar; Trgovska banka, Vršac; Takovska banka, k. d., Gornji Milanovac; Hrvatska banka, Travnik; Vranjevska srbska hranilnica, Novi Bečej; Srbska gospodarska zadruga, Irig; Mladonova trgovska kreditna banka, Mladenovac; Užiška meščanska hranilnica, Užice; Gospodarska banka, Vel. Kikinda; Arandjelovska trgovska banka, Arandjelovac; Bitoljska banka, Bitolj; Veleška banka, Veles; Dragačevska zadruga, Guča; Eskomptna banka, Beograd; Splošna gospodarska banka, Beograd; Mestna hranilnica, Osijek; Mestna hranilnica, Split; Valjevska okrožna banka, Valjevo; Čačanski kreditni zavod, Čačak, in Banka Braća Turković, Zagreb.

S tem je število zaščiteneh zavodov naraslo na 33. Omeniti nam je še, da se bodo pri vseh zaščiteneh bankah osnovali upniški odbori.

V mesecu septembru je bila naša trgovinska bilanca pasivna za 25,9 milj. Din, v avgustu pa za 17 milj. Din. V septembru smo ob istočasnem naraščanju uvoza dosegli tudi sezijiški dvig izvoza, ki je bil še bolj povdarjen v oktobru, ko je dosegel za letos rekordno višino, bil pa bi še višji, da ni bilo plačilnih težkoč v prometu z Italijo. V mesecu oktobru t. l. je bila naša trgovinska bilanca aktivna za znatno vsoto 76,4 milj. Din (lani v oktobru je bila naša trgovinska bilanca pasivna za 5,7 milj. Din). Zaradi te velike aktivnosti v oktobru je bila v prvih 10 mesecih tega leta naša trgovinska bilanca samo malenkostno pasivna in sicer za 11,6 milj., dočim je bila lani v istem času pasivna za znatno vsoto 124,3 milj. Din.

Gibanje naše zunanje trgovine je bilo lani in letos sledeče (v milj.):

	Uvoz		Izvoz	
	1931	1932	1931	1932
januar	410·3	228·2	384·1	218·3
februar	388·3	229·4	333·1	203·7
marec	543·2	246·4	441·9	212·7
april	461·6	248·9	429·5	271·0
maj	393·5	234·3	376·9	219·8
junij	384·7	203·0	350·3	246·7
julij	388·1	199·1	351·3	172·2
avgust	388·8	233·4	584·4	216·5
september	442·3	298·7	430·6	272·8
oktober	393·0	243·7	387·3	320·1

Skupno je v prvih 10 mesecih t. l. znašal naš uvoz 706.367 ton v vrednosti 2.365·3 milj. Din. Lani v prvih 10 mesecih je znašal uvoz 952.037 ton za 4.193·8 milj. Din. V primeri z lanskim letom je bil naš letošnji uvoz manjši po količini za 25·8%, po vrednosti pa za 43·6%.

Naš izvoz pa je dosegel v prvih 10 mesecih t. l. količino 1.865.221 ton v vrednosti 2.353·7 milj. (lani v prvih 10 mesecih smo izvozili 2.822.905 ton za 4.069·5 milj.). Izvoz je v primeri z lanskim letom po količini nazadoval za 33·9, po vrednosti pa za 42·2%.

Indeks Narodne banke je bil naslednji (podlaga so cene v letu 1926 kot 100):

	rastlinski	živalski	miner.	industr.	skupno	uvozni	izvozni
januar	69·0	60·5	75·7	69·2	67·8	65·1	66·4
februar	70·3	57·6	75·7	68·8	67·3	64·4	65·3
marec	76·0	55·0	76·7	68·3	67·8	65·8	66·7
april	74·3	53·6	76·4	66·2	66·1	68·2	65·8
maj	78·5	53·5	75·8	65·0	65·4	67·7	61·9
junij	72·2	55·0	76·4	63·4	64·9	67·9	64·9
julij	73·2	57·2	76·4	63·4	65·6	66·1	61·1
avgust	64·0	53·6	77·3	63·4	62·6	66·5	57·0
september	57·7	56·8	74·8	64·0	61·8	68·3	56·3
oktober	58·1	58·5	76·8	67·5	63·9	72·9	55·5
november	59·7	60·2	76·8	67·6	64·7	73·1	56·9

Indeks cen Narodne banke kaže v mesecih oktober in november posledice padca dinarja. Zaradi višjih cen, predvsem industrijskih proizvodov ter uvoznega blaga je narastel v teh dveh mesecih za 2·9 točke in se nahaja za november približno na isti višini kot meseca junija letos. V decembru se je dviganje cen nekoliko ustavilo in indeks ustalil.

Za trgovanje z državnimi papirji je važno, da je finančno ministrstvo izdalo spisek onih Blerovih obligacij ter posojila Drž. hip. banke, s katerimi se sme trgovati na naših borzah. S tem je hotela preprečiti nelegalno trgovino s temi posojili, zlasti kar se tiče deviz, ki so bile porabljene za nakupe teh papirjev.

Tečaji državnih papirjev so začeli v drugi polovici novembra naraščati, še bolj pa je bilo to naraščanje akcentuirano v decembru. Po vesteh iz Beograda je začela kupovati vojno škodo Poštna hranilnica, o kateri smo že na drugem mestu poročali, da je zabeležila velik dvig vlog ravno v novembru, katere je najbrže porabila za nakupovanje vojne škode.

Omeniti moramo, da je zagrebška borza zopet uvedla trgovanje z delnicami industrijskih in drugih podjetij. Kakor smo svoječasno poročali, je bila ta trgovina lani 26. oktobra sistirana. Seveda je bilo pričakovati, da bodo tečaji uvedenih papirjev nižji kot lani, kar se vidi iz naslednjega pregleda, kjer navajamo tečaje prvi dan trgovanja, t. j. 22. novembra, v oklepajih pa 26. oktober lanskega leta, ko je trgovanje prenehalo: Guttman 110 blago (110—120), Drava 120 denar (185 denar), osješka sladkorna tovarna 180 zaključek (160—170), Split cement 150 denar, sladkorna tovarna Veliki Bečkerek 600 denar, Tipografija 100 denar, Isis 20—35, Dubrovačka 120—130 (240—250) in Trboveljska 140—150 (200—215). Seveda je trgovina zelo mirna in prihaja še največ do prometa v delnicah Trboveljske.

Tečaji najvažnejših državnih papirjev na zagrebški borzi so bili naslednji:

	7% inv. pos.	vojna škoda	8% Bler. pos.	7% Bler. pos.
31. decembra 1931	60.— blago	230.— — 235.—	58.— blago	47·50 — 49.—
29. januarja 1932	55·50 — 57.—	225.— — 228.—	50.— — 51·50	45·75 — 46·25
29. februarja 1932	61·50 — 62·25	246.— — 247.—	53.— — 53·75	47.— — 47·25
31. marca 1932	61.— — 62·50	223.— — 225.—	56·50 — 57.—	52·50 — 53.—
29. aprila 1932	52.— — 55.—	188.— — 192.—	50.— — 52·50	45·50 — 46.—
31. maja 1932	52·50 blago	182.— — 185.—	42.— — 45.—	39.— — 39·50
30. junija 1932	48.— — 50.—	174.— — 176.—	42.— blago	35·50 — 37.—
29. julija 1932	48.— — 50.—	200.— — 203.—	42.— — 45.—	41.— — 41·75
31. avgusta 1932	49.— — 52.—	193.— — 194.—	44.— — 45.—	41.— — 41·62
30. septembra 1932	49.— denar	177.— — 178.—	44.— — 46.—	41.— — 41·50
31. oktobra 1932	46.— — 51.—	174.— — 175.—	— — — —	32.— — 33.—
30. novembra 1932	46·50 — 48.—	208.— — 208·50	— — — —	36·50 — 37·50
16. decembra 1932	49.— — 52.—	235.— — 240.—	42.— blago	37·50 — 38·50

Državne finance v tekočem proračunskem letu kažejo naslednjo sliko (v milijonih Din):

	Splošna državna uprava		
	proračun	faktični dohodki	faktični izdatki
april, maj in junij	1.893·8	1.241·7	1.519·5
avgust	631·3	495·1	451·6
september	631·3	497·0	457·9
oktober	631·3	538·5	556·0
skupno	4.419·2	3.237·6	3.412·1

	Državna gospodarska podjetja			
	dohodki		izdatki	
	proračun	faktični dohodki	proračun	faktični izdatki
april, maj in junij	1.125·3	866·1	937·0	853·2
julij	375·1	273·1	312·3	214·9
avgust	375·1	275·6	312·3	277·7
september	375·1	293·5	312·3	308·8
oktober	375·1	302·2	312·3	317·2
skupno	2.625·7	2.010·5	2.186·2	1.973·8

Po podatkih Zbornice za trgovino, obrt in industrijo je bilo prijavljenih in objavljenih naslednje število obratov v letu 1932:

	trgovina		obrt	
	prijave	odjave	prijave	odjave
1. četrletje	319	313	993	652
2. četrletje	196	289	382	478
3. četrletje	286	146	384	189

Skupno je bilo v prvih 9 mesecih letos v trgovini prijavljenih 701 obrat, objavljenih pa 748, tako da se je število obratov zmanjšalo za 47. V obrti pa jih je bilo prijavljenih 1.759, objavljenih pa 1.219, zabeležen je bil torej prirastek 540 obratov.

Ljubljana, 17. decembra 1932.

GOSPODARSKI BOJI V VZHODNI AZIJI PRED 50 LETI

V zadnjih dneh smo zopet mnogo brali o Kitajski in o njenih odnošajih do Japonske, Rusije itd. Vsakdo bi jo rad gospodarsko izrabil. Zanimalo nas bo, kako so evropske države polagoma prišle do trgovine s Kitajsko, in podamo tu majhen odlomek, ki nam kaže, kakšne težave so imeli na primer Nemci, preden se jim je odprla pot udejstvovanja v Kitajski. Po vojski s Francijo l. 1870/71 je Nemčija naenkrat zvezetela in je iskala priložnosti za naložbo svojega rastočega kapitala in za prodajo produktov svoje nove zelo se razvijajoče industrije. Oboje

to se je moglo najbolje izpeljati v deželi, ki je imela sicer prastaro kulturo, ki pa ni še skoraj nič poznala moderne tehnike in civilizacije. To je bila Kitajska, vabljiva tudi še po svoji ogromni razsežnosti in po velikanskem številu prebivalstva.

Trgovina s Kitajsko je bila do leta 1834 monopol angleške **Vzhodnoindijske družbe**; takrat je bil ta monopol sicer strl, a tudi nadalje še je bila trgovina s Kitajsko izključno le v **angleških rokah**. Tu se v 80 ih letih pojavi **Nemčija**, Veliki nemški gospodarstvenik **A. Hansemann** se je poglobil, poučen po delih slovitega geografa Richthofena, v študij Kitajske in je ustanovil študijski konzorcij za kupčijo s Kitajsko. Leta 1885 je poslal konzorcij na Kitajsko komisijo treh mož, Komisija se je vrnila v Nemčijo s prepričanjem, da se bo dala rentabilna trgovina doseči le s pomočjo nove banke, ki naj bi bila opora trgovine in posredovalnica za kreditne kupčije. Po dolgih pogajanjih in pripravah so leta 1889 takšno banko res ustanovili; nazivala se je **Nemško-azijska banka** (Deutsch-Asiatische Bank). Nepregledne vrednotne razmere v Kitajski so delovanje zavoda zelo ovirale, in padec cene srebra v začetku 90 ih let je prinesel novi banki velike skrbi in nevarnosti. Polagoma si je pa le opomogla in je pritegnila ob stalni konkurenci s starimi angleškimi tvrdkami precejšen del kupčije nase.

Velik cilj se pa nikakor ni dal doseči: z **vlado Kitajske** banka ni mogla skleniti nobene kupčije, in le-ta je iskala in dobivala posojila trdovratno le v angleških finančnih krogih. Sicer se je Hansemannu posrečilo, da se je z londonskimi finančnimi zavodi dogovoril o razdelitvi kitajske posojilne kupčije med britanskimi in nemškimi interesi, a pogodba se je v zadnjem trenutku izjalovila ob odporu vodilnega denarnega zavoda na Daljnem vzhodu, Hongkong and Shanghai Banking Corporation. Šele ko se je pojavil **skupni nasprotnik**, so se nedostopni Angleži vdali in so izrekli svojo pripravljenost za sporazum z Nemci. Po kitajsko-japonski vojski leta 1895, ki se je za Kitajsko neugodno iztekla, je iskala Kitajska posojilo za odplačilo vojne odškodnine. To priliko je porabila **Rusija**, ki ji je bilo mnogo na tem, da zgradi železnico skoz Mandžurijo v Port Arthur; ponudila je Kitajski posojilo, in je proti dovolitvi zadevne konference prišlo faktično do posojila v znesku 400 milijonov frankov; posojilo je bilo emitirano na **francoskem denarnem trgu**, z jamstvom Rusije. To je bil trenutek, ko sta se v nevarnosti združili nemška in angleška financa; sklenjen je bil sporazum, ki je postal temelj **sodelovanja med Nemci in Angleži** v kitajski kupčiji. Uspeh se je kmalu pokazal: leta 1896 je najela Kitajska posojilo v znesku 16 milijonov funtov tudi pri Nemcih in Angležih, pri vsakem partnerju polovico. Dve leti nato je sledilo drugo posojilo, v istem znesku.

Pri teh dogodkih je posebno zanimivo to, da ni nastopila najprvo država in za njo trgovina, temveč obratno; nemška država je izrekla svojo besedo šele potem, ko je bil prvi gospodarski boj že končan in dobljen. Isto opazimo v angleški in holandski zgodovini; najprvo nastopijo razne trgovske družbe, in šele pozneje poseže država vmes. Tako tudi tukaj. Leta 1898 skleneta **Kitajska in Nemčija** znano zakupno pogodbo za **Kiavčov** za dobo 99 let, in dobi Nemčija v zaledju Kiavčova na polotoku **Šantung** železniške in rudniške koncesije. Ko so bila na ta način pripravljena tla za nadaljnje gospodarsko udejstvovanje, je gori imenovani konzorcij stopil zopet v akcijo in je skupaj z nemškimi industrijskimi tvrdkami pričel z deli za Šantung-sko železnico. In res je bila z glavnico 54 milijonov mark ustanovljena Šantung-ska železniška družba in nekoliko pozneje Šantung-ska rudarska družba. Obe podjetji sta se prav povoljno razvijali; pa je prišla setovna vojska in je prekrizala vse upe in vse načrte.

PERZIJA OPUSTI PRED 640 LETI ZLATI STANDARD

Pa res ni nič novega na svetu. Toliko govorimo danes o zlatem standardu, kdo se ga oklene in kdo ga opusti, in mislimo, da je to nekaj novega in da je bilo prej čisto drugače. Pa ni tako. Ko je Perzijska Narodna banka pred kratkim izdala svoje lastne novčance, je vsakdo rekel, da pomeni ta korak znak gospodarske osamosvojitve Perzije, kar je res; a malokdo je vedel, da je imela Perzija že pred 640 leti za kratko dobo papirnat denar. Torej v času, ko Evropa še ni poznala Gutenberga in njegove tiskarske umetnosti.

Tedaj, na koncu 13. stoletja, so bili Bagdadski kalifat in Perzijo osvojile in pomendrale divje mongolske tolpe. Mi neradi zapišemo besedo divji, a ti Mongoli

so bili res divji; samo plenili in pustošili so. Beremo, da so v Perziji sestavljali piramide, obstoječe iz stotisoč črepinj ubitih domačinov. Ni čudno, da se je lepo urejeno gospodarstvo kalifove države brž zrušilo. Najprvo so si mongolski knezi in njih vazali v Perziji in Mali Aziji pomagali s **poslabšanjem novcev**; zlatim denarjem, ki so imeli dotlej 60 do 70 odstotkov zlate vsebine, so pridejali toliko manjvrednih sestavnih delov, da je padla zlata vsebina slednjic na 20 odstotkov.

Kljub temu se je pa po perzijskih poročilih na koncu 13. stoletja potrošilo na dvoru mongolskega vladarja toliko denarja, da je bila državna blagajna popolnoma prazna in da dvor ni mogel več dobiti sredstev za vsakdanje izdatke. Tedaj se je pojavil iznajdljivi človek, **Izeddin Musafar**, in je stavil velikemu vezirju predlog, naj se **po zgledu Kitajske** izda tudi v Perziji takozvani »čav«, to je natiskan papirnat denar. V rokah naroda nahajajoče se zlato in srebró naj se pa enostavno pobere in naj se da v dvorno in državno blagajno! Kralj je bil s predlogom Musaferja zadovoljen in je poveril izvedbo načrta velikemu vezirju. Ta je takoj sklical odbor strokovnjakov in bodočih upravnih svetnikov, nekakšen ministrsko-diplomatski krožek, ki je pogruntal zakon o popolni **preokrenitvi Perzije na papirnat denar**. Na kratko je zakon zapovedoval: Od dneva izdaje novega denarja »čav« dalje ne sme v Perziji nihče več trgovati v zlatu in srebru; obstoječe zaloge se morajo takoj izročiti oblastim. Zlatarjem in brokatnim tkalcem, ki so na ta način zgubili ves zaslužek, so izstavili iz novo poživljene državne blagajne letno rento.

V raznih provincah Perzije so ustanovili podružnice nove državne banke oziroma denarne tiskarne in so jih imenovali hiše čav-a. Tam je moralo prebivalstvo zamenjati svoje dobre srebrne in zlate novce za novi papirnat denar. Nikdar prej se v Prednji Aziji še ni kaj takega zgodilo; zgodovina Feničanov in drugih starih narodov Prednje Azije nam govori zmeraj le o zlatem denarju. »Čav« je mogel postati seveda le prisilno obtočno sredstvo v notranjosti države, v inozemstvu se ni mogel uveljaviti. Zato so sprejeli v zakon **izjemno določbo** in so dovolili trgovec, ki so hodili po kupčijah v inozemstvo, da so vzeli s seboj primerne količine zlata in srebra ali pa da so krili svoje inozemske obveznosti s pošiljkami pravega denarja. Današnja dodelitev **deviz** za namene zunanje trgovine se je uporabljala, kakor vidimo, na precej enak način v Perziji že kmalu po letu 1290.

Papir in natiskalnice bankovcev so dobili iz **Kitajske**; Kitajska in Perzija sta bili po starih karavanskih potih že itak oddavna v živahnih stikih bodisi glede izmenjave blaga kot glede izmenjave duševnih dobrin in lepih umetnosti. »Čav«, srednjeveški pravokotni denarni novček, je bil po imenu in bistvu kitajski in je bilo tudi v Perziji vtisnjenih vanj nekaj pravih kitajskih pismenih znakov: morda so bila to tudi tajna znamenja, da se je preprečilo ponarejanje. Da bi ljudstvo raje segalo po novih bankovcih, so na obeh straneh natisnili nanje izlamsko veroizpoved: Ni Boga razen Boga (en sam Bog je) in Mohamed je njegov prerok; ta izpoved je bila znana ljudstvu tudi že z novcev, ki so jih bili kovali kalifi. Zraven je bil še častni naslov mongolskega vladarja Perzije, v sredi pa ovalen krog z **označbo vrednosti** čav-a, ki je bila vobče prav nizko označena, čemur se še danes čudimo. Saj bi bili mogli tudi večjo vsoto navesti; vredno itak vse skupaj ni bilo nič. To odkritje, da se more namreč na potrpežljivi papir brez vsakega pomisleka pripisati še par ničel, se je posrečilo šele Francozom, 500 let pozneje. Znani so njih assignati. Moderni čas je pa postal pravi mojster v tem in je žongliral z milijoni in milijardami. Kakor astronomija.

Neki drug napis na čav-u naznanja, da je dal ta blagoslovljeni novček v obtok leta 693 (po naše 1294) »**kralj sveta**«; če bi si bil takrat v orientu, kakšen vladar nadel manjši naslov kot kralj sveta, bi ga bili smatrali naibrž za manjvredno osebnost). In dalje vidimo na teh bankovcih **kazenske določbe**, kakršne so natisnjene na modernih bankovcih vseh držav: Kdor bankovec čav spremenia ali prenareja, ta pride z **ženo in otroki**! in z vsem drugim priveskom vred v ječo! Torej tudi žena in otroci so romali v ječo; ta grožnja naj bi po možnosti ovirala preveliko ponarejanje bankovcev.

Niž pa ni bilo zapisano, da dobiš za čav razmerno količino zlata, če ga hočeš zamenjati: to je naravno; saj je šel ves proces za tem, da se ljudstvo zlato in srebró pobere, ne pa da se mu tudi povrne. Narodu to pač ni bilo všeč. In kronisti onih dni nam poročajo, da so bili **ljudje zelo vznemirjeni in ogorčeni**. Ko je prišla v veliko trgovsko mesto Tebris naredba, da se mora zlato in srebrni denar zamenjati za čav, so bežali ljudje iz mesta, prodajalne so bile zaprte, blago skrito.

Neki petek omenjenega leta 693 je bilo, ko je bil povzročitelj novega sistema Izeddin Musafar ubit, v mesecu z imenom sikada. Kmalu nato je vladar podpisal ukaz: Vsi čav-i so prenehali biti veljavno plačilno sredstvo. — Tak ukaz je zelo enostaven. Na to ni nihče mislil, koliko bridkih solz so prelili prevarjeni zamenjalci. O ti čav ti! Še te ni konec! Še zmeraj strašiš po svetu, a nadel si si druga imena. Nočeš biti čav, pa si vendarle čav.

TO IN ONO

Trgovski koledar 1933

V lični žepni obliki je izdalo trgovsko društvo Merkur za Slovenijo koledar za naslednje leto. Urednik g. Fr. Zelenik je zbral obilo zanimivega in važnega gradiva. Na koledar opozarjamo vse, ki imajo opravka s trgovino, našli bodo v njem marsikaj koristnega za vsakdanje poslovne potrebe. Posebno opozarjamo na naslednje spise: Navodila za poslovanje s pošno hranilnico — Iz zakona o taksah — Kalkulacije — Izvoz živine — Razsodišče ljubljanske borze — O kontroli svežega sadja za izvoz — Računanje obresti — Pregled in žigosanje meril in posode — Nadrobno prodajanje in nabiranje naročil po potnikih — Gostilničarska obrt po novem obrtnem zakonu — Poštne in brzajavne določbe — Skupni davek na poslovni promet.

Stečaji in prisilne poravnave v mesecu novembru 1932

Društvo industrijcev in veletrgovcev v Ljubljani objavlja za čas od 1. novembra 1932 do všteti 30. novembra 1932 to statistiko (številke v oklepaju se nanašajo na isto dobo pretečenega leta):

1. Otvorjeni stečaji:

V Dravski banovini 6 (8), Savski 4 (5), Vrbaski 2 (0), Primorski 5 (4), Drinski 7 (3), Zetski 1 (2), Dunavski 4 (12), Moravski 6 (3), Vardarski 2 (1), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (3).

2. Otvorjene prisilne poravnave izven stečaja:

V Dravski banovini 10 (8), Savski 25 (13), Vrbaski 9 (1), Primorski 6 (6), Drinski 7 (8), Zetski 0 (1), Dunavski 2 (26), Moravski 1 (0), Vardarski 1 (2), Beograd, Zemun, Pančevo 3 (4).

3. Odpravljeni stečaji:

V Dravski banovini 5 (7), Savski 13 (3), Vrbaski 0 (1), Primorski 2 (2), Drinski 3 (4), Zetski 1 (3), Dunavski

10 (9), Moravski 13 (11), Vardarski 7 (3), Beograd, Zemun, Pančevo 0 (1).

4. Odpravljene prisilne poravnave izven stečaja:

V Dravski banovini 14 (5), Savski 35 (4), Vrbaski 12 (0), Primorski 2 (1), Drinski 15 (6), Zetski 2 (0), Dunavski 14 (20), Moravski 2 (1), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (1).

Gospodarstvo pri izdaji glavnih podpor našega socialnega zavarovanja

Po podatkih organa Osrednjega urada za zav. del. »Radniške zaščite« so znašali predpisi prispevkov za bolniško zavarovanje v posameznih letih: 1924: 193 mil. dinarjev; — 1926: 217 mil. Din; — 1928: 279 mil. Din; — 1930: 305 mil. dinarjev; — 1931: 293 mil. Din; — prvo polletje 1932 pa 119 mil. Din.

Skupno pa se je pobralo na bolniških prispevkih: 1924: 197.1 mil. Din; — 1926: 219.6 mil. Din; — 1928: 281.7 mil. Din; — 1930: 307.9 mil. Din; — 1931: 301.5 mil. Din; — prvo polletje 1932: 131.1 mil. Din.

Izplačalo pa se je na hranarini, bolniških stroških, na stroških lastnih bolnic, za zdravila in zdravstvene potrebščine, za kopališča in sanatorije skupno: 1924: 117.3 mil. Din; — 1926: 115.4 mil. Din; — 1928: 139.0 mil. Din; — 1930: 175.1 mil. Din; — 1931: 181.07 mil. Din; — prvo polletje 1932: 63.1 mil. Din.

Stroški za zdravnike: 1924: 20.19 mil. Din; — 1926: 21.79 mil. Din; — 1928: 27.39 mil. Din; — 1930: 33.78 mil. Din; — 1931: 35.2 mil. Din; — prvo polletje 1932: 15.28 mil. Din.

Upravni stroški bolniškega zavarovanja so znašali: 1924: 32.4 mil. Din (16.4%); — 1926: 36.5 mil. Din (16.6%); 1928: 44.9 mil. Din (15.9%); — 1930: 49.6 mil. Din (16.1%); — 1931: 52.9 mil. Din (17.5%); — prvo polletje 1932: 25.8 mil. Din (20.8%).

Druge podpore so znašale: 1924: 21·0 mil. Din; — 1926: 32·1 mil. Din; — 1928: 38·5 mil. Din; 1930: 49·6 mil. dinarjev; — 1931: 50·2 mil. Din; — prvo polletje 1932: 13·9 mil. Din.

Ostali stroški: 1924: 0·9 mil. Din; — 1926: 1·0 mil. Din; — 1928: 6·5 mil. dinarjev; — 1930: 3·3 mil. Din; — 1931: 12·7 mil. Din; prvo poll. 1932: 0·6 mil. Din.

Skupno so znašali torej izdatki bolniškega zavarovanja: 1924: 192·3 mil. Din; — 1926: 208·0 mil. Din; — 1928: 256·9 mil. Din; — 1930: 311·7 mil. Din; — 1931: 332·7 mil. Din; — prvo polletje 1932: 123·6 mil. Din.

Iz poslovanja Osrednjega urada za zavarovanje delavcev podajamo še sledeče:

V letu 1931 se je zaključilo bolniško zavarovanje ob 301,568,453·39 Din dohodkov in 266,975,362·18 Din podpor in 332·7 mil. Din skupnih izdatkov z 31.158.603·61 Din deficita. Zavarovanje pa izkazuje konec 1931 z deficiti iz prejšnjih let skupno 173 milijonov Din primanjkljaja.

Zavarovalne panoge za primer nesreče in nezgode je zaključila 1931 s 5,461,599·46 Din deficita pri skupnem dohodku 87,796,282·10 Din. Če temu deficitu iz leta 1931 prištejemo še deficit iz prejšnjih let v iznosu 31,987,990·19 Din, tedaj znaša celokupni deficit nezgodnega zavarovanja konec preteklega leta 37,449,589·85 Din. Na rentah, draginjski dokladi in ostalih podporah v denarju in naravi se je 1931 iz nezgodnega zavarovanja izplačalo 43,442,807·23 Din. Zalostno sliko nam kažejo nadalje tudi zaostanki na prispevkih za primer bolezni, nezgode, onemoglosti, starosti in smrti ter doklade za borzo dela in delavske zbornice. Ti zaostanki na prispevkih so znašali 1930 skupno 158,634,561·14 Din, konec 1931 pa 173,878,082·83 Din.

Koliko je imela l. 1931 Dravska banovina predpisa prispevkov za posamezne zavarovalne stroke? Predpis prispevkov za primer bolezni je znašal v Dravski banovini 1931: 49,286,000 Din, za primer nezgode 12,142,000 Din, za primer onemoglosti 316,000 Din, za borzo dela 2,399,000 dinarjev, za delavsko zbornico 2,329,000 dinarjev, skupaj 66,472,000 Din. Po višini predpisa prispevkov stoji naša banovina na drugem mestu, po povprečnem številu članstva pa na tretjem mestu v državi.

Iz imovine nezgodnega zavarovanja je bilo investiranega z dne 31. dec. 1931 v: glavnem kritju rent 312,098,757·— Din, v nepremičninah (uradnih, stanovanjskih, zdraviliških in kopaliških, stavbiških, v zgradbah v Beogradu, Mariboru, Skoplju, Zemunu, Avali) pa 173,084,659·50 Din.

Brezposelne podpore v letu 1931.

Po zbranih statističnih podatkih so izplačale borze dela v naši državi in sicer v Beogradu, Ljubljani, Novem Sadu, Splitu, Zagrebu in centralni odbor za posredovanje dela, v letu 1931 5,401,900·99 Din brezposelne podpore. Na borzo dela v Ljubljani je odpadlo od te vsote 828,900·25 Din.

Naš opij

V naši državi gojimo mak v južni Srbiji. Prvi početki kulture maka segajo v naši državi v drugo polovico 19. stoletja. Osvojivši Balkan, so pričeli Turki gojiti mak, ki so ga prinesli iz Azije, tudi v podjarmljenih balkanskih pokrajinah. Radi jako ugodnih klimatičnih prilik se je kultura maka v južni Srbiji kmalu prav znatno razvila.

Naš mak vsebuje 18% morfina, turški, kitajski, perzijski in indijski pa največ 12%.

Kot bilka je mak jako nežen, delikatne sestave in radi tega jako odvisen od klime.

Iz maka se dobiva surovi opij na ta način, da se debelece zarezje. Iz te zareze izteče gosta smolnata snov, ki na zraku počrni. Naslednji dan se ta snov na poseben način odstrani od makovega stebela. To je surovi opij, ki ga nato določen čas suše.

Mak se seje konec meseca oktobra in še pred zimo vzklije. V takem stanju prezimi. Početek pomladi se okrepi, konec aprila in pričetek maja cvete, nakar dozoreva.

Kultura maka je razvita pri nas le v južni Srbiji in sicer predvsem v Velesu, Štipu, Kavadaru, Strumici, Negotinu itd. 1 ha zemlje da povprečno 20 do 25 kg surovega opija in 600—700 kg makovega semena.

Pred vojno je znašala pri nas proizvodnja surovega opija 200.000—220.000 kilogramov, po vojni pa le 120—130.000 kilogramov. Vzroki temu so v izseljevanju Turkov, ki so bili najsposobnejši gojitelji maka. V razdobju 1926—1928 je znašal pridelek surovega opija le še 50—60.000 kg.

Državni proračun za leto 1933/34

Narodni skupščini je bil pred kratkim predložen državni proračun za leto 1933/34. Skupna vsota predloga proračuna znaša 10.438.326.579 Din, ki se napram lansnemu proračunu razlikuje v štednji za 884.873.421 Din, napram proračunu za 1931/32 z naknadnimi in izrednimi krediti pa znaša ta razlika okrog 3800 milijonov Din.

Iz ekspozija finančnega ministra posnemamo, da je v proračunu povečana vladni in narodnemu predstavištvu postavka za 5.798.488 Din in sicer senatu za 982.250 Din, narodni skupščini pa za 4.816.238 Din.

Kar se tiče pokojnin, je znašalo število upokojencev 1930: 53.215, — 1931: 55.283, — 1932 pa 58.142 oseb. Od teh odpade na Dravsko banovino 9503, Savsko 13.893, Drinsko 4630, Vrbasko 2184, Primorsko 4146.

Invalidov je bilo 1931: 74.577, letos pa 70.713, od teh 5922 v Dravski banovini.

Za državne dolgove so predvideni v proračunu krediti v znesku 1.187.228.820 dinarjev, to je za 371.482.219 Din manj nego v proračunu 1931/32. Zmanjšani so krediti za amortizacijo in za odplačilo vojnih dolgov Ameriki, Angliji in Franciji.

Koncem svojega ekspozija je orisal finančni minister gospodarsko stanje v državi. Med drugim je omenil, da so hranilne vloge naših denarnih zavodov po podatkih Narodne banke še vedno v padanju. Od 1931, ko so znašale 14.242 milijonov Din, so upadle v januarju l. l. na 12.140 milijonov Din in v novembru na 10.743 milijonov Din. To padanje hranilnih vlog pa bi bilo morda še občutnejše, če ne bi prišlo več nego 20 denarnih zavodov pod režim § 5 zakona o zaščiti kmeta. Tako je vsota preko 3 milijarde Din likvidnega denarja, kolikor so ga vlagatelji tekom enega leta dvignili iz denarnih zavodov, mnogo škodovala naši gospodarski delavnosti in tudi državnim dohodkom.

Naš izvoz je v prvih 9 mesecih upadel napram istemu razdobju preteklega leta za 1.648.624.369 Din (odnosno za 44,78%, uvoz pa za 1.679.252.283 Din (44,19%).

Naša plačilna bilanca je bila douvedbe Hooverjevega moratorija, 1931, s katerim smo izgubili reparacije in do poostritve svetovne gospodarske depresije uravnovešena in dinar je bil siguren. Sedaj je utrpela naša plačilna bilanca z izgubo reparacij in manjšim dotokom drugih aktivnih postavk plačilne bilan-

ce, občutno škodo in je radi tega pasivna tako, da so se pojavile težkoče transфера v tuji valuti in s tem v zvezi kolebanje kurza dinarja najprej v inozemstvu in nato v državi radi neravnavesja med ponudbo in povpraševanjem po tujih devizah.

Vendar pa bo, je izjavil finančni minister, vprašanje stabilnosti našega denarja ostalo kot doslej temeljni kamen naše finančne politike. Radi tega se ne more niti misliti na inflacijo niti devalvacijo. Vsak poizkus devalorizacije dinarja, bi neizogibno privedel do popolne zrušitve denarnega sistema.

Anuitete evropskih držav Ameriki

V decembru je stalo v državno finančnem pogledu v ospredju enajstih evropskih držav vprašanje, kako položiti 15. decembra Zedinjenim državam Amerike anuitetno vsoto okrog 125 milijonov dolarjev.

Evropskim dolžnikom, — izzemši Francijo, — bi bilo povsem nemogoče dobiti potrebne devize za izplačilo anuitetne tranše. — Finančno močno oslabele evropske države bi z izplačilom anuitete zašle v valutarne reperekusije in v kritični položaj, da bi morale priznati insolventnost ali pa da kapitulirajo pod pritiskom fluktuacije svojih valut. To pa seveda tudi ne more biti v korist Ameriki. A stric, tam preko oceana, je ostal trd in neizpros.

Dne 15. decembra so tako dospele v plačilo anuitete Ameriki:

Belgija: plačilna kvota —, obresti 2.125.000 dolarjev; Francija: kvota —, obresti 19.261.432 dol.; Anglija: kvota 30 mil., obresti 65.550.000 dol.; Italija: kvota —, obresti 1.245.437 dol.; Estonika: kvota 111.000, obresti 245.370 dol.; Finska: kvota 58.000 dolarjev, obresti 128.235 dol.; Litva: kvota —, obresti 92.386 dol.; Lotiška: kvota 46.200 dol., obresti 102.652 dol.; Poljska: kvota 1.537.000 dol., obresti 3.070.980 dol.; Čehoslovaška: kvota 1.500.000 dolarjev, obresti —; Ogrska: kvota 12.285 dol., obresti 28.444 dol.

Prihodnje leto — meseca junija — zapade v plačilo tudi naša anuiteta.

Dolgovi podunavskih in agrarnih držav

Finančni odbor Mednarodne trgovske zbornice je sestavil pregled o zadolženosti podunavskih in agrarnih držav. Iz tega pregleda sledi, da znašajo dolgoročni in kratkoročni javni dolgovi:

milijonov švicarskih frankov:

Avstrije:	1235	Poljske:	2797
Bolgarije:	630	Romunije:	4705
Grčije:	2198	Čehoslovaške:	1457
Ogrske:	1949	Jugoslavije:	3269

skupno torej 18.240 milijonov šv. fr. Od te skupne javne zadolžitve pa odpade na kratkoročne dolgove 710 milijonov šv. fr., za dolgoročne pa 17.530 milijonov šv. fr.

Dolgoročni in kratkoročni zasebni dolgovi teh držav pa znašajo:

milijonov švicarskih frankov:

v Avstriji:	1197	v Poljski:	1660
v Bolgariji:	85	v Romuniji:	561
v Grčiji:	220	v Čehoslov.	580
v Ogrski:	1825	v Jugoslaviji:	?

Skupaj torej zasebni dolgovi 6128 milijonov švicarskih frankov.

Skupna zadolžitve z dolgoročnimi in kratkoročnimi javnimi in zasebnimi dolgovi znaša v teh državah:

milijonov švicarskih frankov:

Avstrija:	2432	Poljska:	4457
Bolgarija:	715	Romunija:	5266
Grčija:	2418	Čehoslovaška:	2037
Ogrska:	3774	Jugoslavija:	3269

Svetovno prebivalstvo

Društvo narodov je v svoji statistični izdaji zabeležilo, da je znašalo število prebivalstva na svetu konec 1930 — 2012·8 milijonov. Od tega je odpadlo na Evropo 505·7 milijonov, na Azijo 1103·3, na Afriko 142·4, na Ameriko 251·5, na Avstralijo 9·9 milijonov. V Angleškem imperiju živi 496 milijonov ljudi. V Evropi, brez Anglije, a z vso Rusijo 490 milijonov. Kitajska z Japonsko 545.

Največja trgovska hiša na svetu

Tokio, drugo največje mesto na svetu, ima največjo trgovsko hišo ali največje trgovsko podjetje na svetu. Niti Amerika, zemlja največjih možnosti, ne premore nobene trgovske tvrdke, ki bi imela tako ogromen, tako mnogostranski in na tolikero strani razprostrt promet. Ta čudovita japonska veletrgovina nosi ime rodbine Mitsui in obstoja že več sto let. Ustanovil jo je Takatoši Mitsui, ki je začel z majhno prodajalno in obenem menjalnico. Iz te male pro-

dajalne se je že pred dvestopetdesetimi leti razvila veletrgovina, iz menjalnice pa velika banka.

Takatoši Mitsui je bil za Japonsko isto, kar je postal Evropi Meyer Am-schel Rotschild. Ne le da je zbral velikansko bogastvo, nego je dal tudi svojim potomcem zakon, s katerim je obstoj podjetja zavarovan za nedogledno bodočnost. Zakon je potrdil mikado (cesar) in vsak član rodbine, kadar postane polnoleten, mora priseči, da bo zakon izvrševal.

Po japonski narodni navadi je zmerom najstarejši člen glavar rodbine in prejema največje dohodke. Zato pa lahko vendarle genijalen mlajši člen zavzame kako vodilno mesto. Le da njegovi prejemki niso odvisni od njegove sposobnosti in dela, nego le od starosti. Na Japonskem ni torej nič drugače kakor v Evropi, kjer uživajo najstarejši uradniki najvišje plače brez ozira na to, ali ni med mlajšimi kdo sposobnejši in delavnejši. Vzlic temu deluje vsak Mitsui z vso vneto za prospeh in razvoj hiše. Prav kakor Rotschildi so Mitsui izredno konservativni in zelo verski. Kdor se pregreši proti rodbinski tradiciji, ga izključijo iz tvrdke in rodbinske zveze.

Menda ni ničesar, s čimer bi Mitsui ne trgovali. Denarni knezi so na Japonskem glavarji produkcije in trgovine premoga, imajo lastno brodoge, ki je večje kakor francosko trgovsko ladje, samo Mitsui uvažajo na Japonsko prav vse stroje od radia do lokomotive in vzdržujejo po državi največje trgovine. Promet sirove svile in bombaža je pod njihovim nadzorstvom, a njihova čajna polja so tako velika kakor kaka nemška vojvodina. Imetje Mitsuiov znaša najmanj dve milijardi yenov ali okoli dve milijardi dolarjev. Le Amerikanca Rockefeller in Ford sta menda bogatejša.

Duša podjetja je dandanes baron Dan Mitsui. Ko je imel 13 let, ga je poslal oče v Ameriko, kjer je študiral na tehniški visoki šoli. Ko se je vrnil domov, je postal v Tokiu na vseučilišču privatni docent. Mikado ga je imenoval za direktorja državnih rudnikov. Posrečilo se mu je, da je prevzel ogromne državne rudnike v okraju Fukuoka v posest rodbine Mitsui.

Danes izkopuje tvrdka Mitsui šestino vsega japonskega premoga, namreč okoli pet milijonov ton na leto. Vzlic strašni gospodarski krizi, ki jo povzročajo Japonski zlasti brezkončni kitajski nemiri in vojni spopadi, ki so ohromili kup-

no moč 400 milijonov ljudi, se je hiša Mitsui tudi med krizo še okrepila. Mitsui so pač bančniki, in baron Dan Mitsui je japonski Morgan z vsemi finančnimi talenti ameriške prevejanosti in iznajdljivosti.

V Tami, zahodno velemesta Kobe, je baron Mitsui zgradil lastno ladjedelnico, v kateri izdelujejo motorne ladje najbolj modernih tipov. V Tokiu pa imajo Mitsui svoje osrednje upravno poslopje, palačo, ki jim jo je zgradila ameriška gradbena trdka tako, da je varna tudi pred potresi.

Glavar hiše pa ni baron Dan, nego 75-letni baron Haširoyemon Mitsui, ki ima iz svoje trgovske pisarne razgled na vrhunec svete japonske gore Fuji-jama. Zakaj mož je tudi zelo pobožen.

Zgodovinske »plajte«

Zidje imajo za nekatere vrste gospodarskih polomov besedo »plajta«. Rečejo tudi: sem popolnoma plajta; to se pravi, da sem insolvent in da nikakor ne morem zadostiti svojim plačilnim obveznostim. Zgodovina takšnih plajt navadno ne omenja; so pa vendar nekatere, ki vplivajo tudi na politiko, in o teh govorimo kot o zgodovinskih plajtah. Lahko tudi rečemo krah, čeprav to ni čisto isto kot plajta. Omenimo naj par zgodovinskih plajt.

Zahodni in vzhodni deli Združenih držav v Severni Ameriki so bili že spojeni po pacifiški železnici, a nikakor še niso bili zlitji v celoto. Kalifornija ob Pacifiku na primer je govorila o državah na vzhodu kot o inozemstvu. Ko so dolarji Zedinjenih držav Kalifornijo preplavili, se je ona neomajno držala svoje zlate vrednote; ponosna je bila na svojo »Bank of California«, ki so jo kaj radi imenovali sestro Angleške banke. Predsednik banke je bil William C. Ralston. Leta 1850 je bil Ralston še obrežni berač, je bil nato delavec v ladjedelnici, je l. 1864 ustanovil majhen bančni zavod in je postal potem predsednik Kalifornijske banke. Moč ga je opijanila. Smatral je vloge za svoje imetje, začel je špekulirati in je porabil za sebe samega velikanske vsote; samo uprava nekega njegovega posestva pri San Franciscu ga je stala na leto 250.000 dolarjev. In prišel je dan usode; 26. avgusta l. 1875 se je Kalifornijska banka zrušila in je bilo zgubljenih 15 milijonov dolarjev, za danje čase ogromna vsota. Dan nato se je Ralston v pristanišču vtopil. Strah je prevzel vse Zedinjene države, in prodrlo je splošno prepričanje, da so vse

te države eno samo gospodarsko ozemlje. In ravno to spoznanje je imelo dobre posledice.

Druga »zgodovinska« plajta se je odigrala v mnogo manjšem obsegu na mnogo manjšem ozemlju, a je vseeno povzročila padec vlade. V Švici je kanton in mesto Solothurn. Neka tovarna ur je šla tam v konkurz; kantonalna banka je bila pri tem močno prizadeta in ljudstvo se je vznemirilo. Zbralo se je pod prostim nebom in je zahtevalo odstop vlade in kantonalnega sveta, čeprav od volitev še ni preteklo niti eno leto. Zahtevali so celo, naj posebni ustavni svet revidira ustavo; in vlada se je vdala ter se je izrekla za popolno revizijo ustave, za nove volitve ter za novo zasedanje vseh uradnih mest. In vse to, ker je postala ena sama tovarna »plajta«. Bilo je to leta 1887.

Naravnost svetovnozgodovinskega pomena in najbrž največja dosedanja na svetu je bila pa Panamska plajta. Mnogi načrti za zgradbo Panamskega prekopa so rodili projekt Ferdinanda Lessepsa, slovitega graditelja Sueškega prekopa. Ustanovil je družbo z naslovom »Compagnie universelle du Canal interocéanique de Panama« in je dobil od republike Colombia zadevno koncesijo. Colombia je bila namreč tedaj še lastnica Panamskega ozemlja. Stroške so z 843 milijoni frankov izračunili mnogo prenizko; izdali so delnice po 500 frankov, a na koncu leta 1880 jih je bilo prodanih šele 590.000. Znano je, da se je gradba tedaj ponesrečila, da je bila umrljivost med delavci strašanska, da so bile delnice zgubljene in pozneje tudi v obligacijah naloženi denar, večinoma prihranki malih ljudi. V decembru leta 1888 je prišlo do oficelnega kraha družbe, ki je oškodoval samo delničarje za poldrugo milijardo frankov. Nastal je prvovrsten političen škandal. Lesseps, »veliki Francoz«, je prišel na zatožno klop, in njegov sin tudi. Zaprl so ju. Nato je zadobila vsa afera še bolj politično lice, in parlamentarni preiskovalni odbor je ugotovil obstoj obsežnega korupcijskega sistema. Lessepsov sin je bil vsled fakičnega podkupovanja zopet zaprt, minister gradb je bil vsled pasivne podkupljivosti obsojen na petleten zapor. Vršili so se samomori, obsodbe, beg, rodila se je beseda »panamist« in »panamac« v slabem smislu. Pozneje so Amerikanci izvedli veliki Lessepsov načrt in so vplivali s tem na razvoj svoje lastne zgodovine in tudi na razvoj zgodovine vsega sveta.

Gospodarska kriza v 19. stoletju

V 19. stoletju se je pojavila prva večja gospodarska kriza leta 1825 v Nemčiji. Vzrok je bila preobilna žetev. Nemčija je bila namreč tedaj še izvoznica žita in ni mogla najti trga za ogromne količine pridelka. Cene žitu so padle za 50% in kmečka posestva so se prodajala za brezenje, ker kmetje niso mogli plačati dolgov. Z dežele se je razširila kriza v mesta in prizadela končno vso državo.

Istega leta se je pojavila težka gospodarska kriza tudi v Angliji radi pretirane industrijske proizvodnje in vratolomne špekulacije z blagom in vrednostnimi papirji. Mnoge banke, trgovska in industrijska podjetja so ustavila plačila. Padec cen vsemu blagu do najnižjega nivoja in velika brezposelnost so glavno obeležje te krize.

Za tem je sledilo nekoliko nerodovitnih let, ki so še poostrila krizo. Šele 1833/34 se je pričel položaj boljšati, ker so se vršila velika železniška in tehnična dela in ker se je odprl Angliji močan trg v Ameriki.

Sledila je doba gospodarskega poleta, ki je izzval snovanje številnih trgovskih in industrijskih družb, kreditno in denarno inflacijo, ogromno kreditiranje zlasti od strani Amerike.

Toda prišla je zopet kriza, kot jo Anglija doslej ni doživela. Ameriška narodna banka je poizkušala monopolizirati trgovino z bombažem, kar je krizo še poostrilo.

L. 1839 je bilo mnogo bančnih polumov v Združenih državah Amerike, Angliji, Franciji in Belgiji. Samo v Ameriki je propadlo tedaj 1800 bank.

Slaba žetev v Evropi 1845 in 1846 je dovedla zopet v nesrečo. Vršile so se v onem času do leta 1847 ogromne investicije, gradile so se železnice, snovale železniške družbe in industrijska podjetja. Cene žita so se dvigale.

Toda temu gospodarskemu razmahu je sledila zopet velika kriza. Že 1847 so cene žita radi ponovno dobre žetve znatno padle.

Sredi stoletja je nastopilo pomirjenje in gospodarsko ozdravljenje. V Kaliforniji in Avstraliji so odkrili bogate zlate rudnike, ki so ustvarili močne naselbine. Mlada zapadno-evropska industrija je našla nove trge. Bila je to doba razširitve železniške mreže, razvoja telegrafa, parnega brodarstva in osnavljanje bank.

Pariz je veliko kreditiral. Radi kimske vojne je prenehal ruski izvoz žita,

kar je znatno pripomoglo do izboljšanja položaja poljedelstva v Evropi. Kapital je drvel v Zedinjene države v špekulativna podjetja. Razmetavalo se je denar na vse strani tako, da se je že 1856 pokazalo pomanjkanje denarja in 1857 je nastopil ogromen polom v Zedinjenih državah. Kriza se je hitro prenesla v Anglijo, kjer je bankrotstvo uničilo banke, industrijo in trgovino. V tovarnah se je delalo 2 do 3 dni v tednu, kar je povzročilo veliko brezposelnost. V Nemčiji so nastale borzne panike, polom bank in podjetij. Tako je bil več ali manj tudi v vseh ostalih državah.

L. 1860 je nastala ponovno doba evropskega gospodarskega poleta, ki je trajal do 1873. Vojna s Francijo (1870/71) je prinesla Nemčiji posebno povoljne pogoje za njen gospodarski razvoj. 5 milijard frankov vojne odškodnine. Obilici denarja v Nemčiji je sledilo mrzlično osnavljanje bank in industrije.

Na Dunaju se je pojavila kriza 1873. Tečaji so vratolomno padali in povlekli za seboj propast špekulantov in podjetij. Tudi v Ameriki in Nemčiji je prišlo do panik na borzah. Nastala je brezposelnost, Nemčija je tedaj uvedla zaščitno carino.

Gospodarske krize so se pojavile nato še 1882, 1893, 1901/2, 1908/9, a brez hujših posledic. Po kratki dobi vsesplošnega napredka in tekmovanja pa je prišlo leto 1914, ki je otvorilo dolgo, predolgo dobo svetovnega gospodarskega poloma, ki ga preživljamo.

Potrošnja električne struje

Proizvodnja in potrošnja električne struje po vojni mrzlično napreduje. Kako mogočen je razvoj potrošnje električne struje v svetu, kaže sledeči pregled:

Prvi in najvažnejši proizvajalec in potrošnik električne struje na svetu je Amerika, ki je oddala 1925: 82·2 — 1931 na 106·0 milijard kw ur struje.

Na drugem mestu v svetovni potrošnji električne struje stoji Nemčija, ki je dosegla 1929 v potrošnji struje s 25·3 milijarde kw ur kulminacijsko točko. Odtlej potrošnja radi velikega gospodarskega zastoja v Nemčiji stalno upada.

Med evropskimi državami zavzema prvo mesto v elektrifikaciji Nemčija, kateri sledi Anglija, ki je pomnožila potrošnjo struje od 11·3 milijarde kw ur v letu 1925 na 17·2 milijarde kw ur v letu 1931. Tretje mesto zavzema Fran-

eija z 10·2 milijarde kw ur 1925 in 14·0 v letu 1931.

Tem sledi nato Rusija, ki je izmed vseh evropskih držav v proizvodnji in potrošnji struje najbolj napredovala in sicer od 2·9 milijarde leta 1925 na 11·0 milijard kw ur 1931.

Z brzimi koraki se razvija proizvodnja elektrifikacije v Italiji in grozi postati ena prvih v Evropi. Italija je v razdobju 1925 do 1931 povečala potroš-

njo struje od 6·5 na 9·9, — Švica od 3·7 na 5·7, Belgija od 2·3 na 4·1 milijarde kw ur. Velik je napredek tudi na Japonskem, ki je povečala potrošnjo struje od 8·2 v letu 1925 na 14·0 milijard kw ur 1931.

V naši državi je problem elektrifikacije in povečanja potrošnje toka, zlasti kot pogoj za razvoj industrijalizacije, velike važnosti in bi mu bilo posvetiti več pažnje.

D R U Š T V E N E V E S T I

Predavalni cikel Slov. trg. društva v Mariboru

Da poglobi znanje svojega članstva in da ga seznanj z različnimi teoretičnimi in praktičnimi problemi, je sklenil odbor STD prirediti tekom zime ciklus predavanj. Sodelovanje je obljubil profesorski zbor tukajšnje trg. akademije, s čimer je zopet potrjena prisrčna in potrebna vez med našim strokovnim šolstvom in našimi trgovci in obrtniki.

Da zamisel odbora ni bila slaba, je dokazalo že prvo predavanje dne 18. p. m. Po pozdravnih besedah odbornika g. I. Prejaca, je povzel besedo predavatelj g. prof. Rakuša, ki je v enournem govoru razpravljaj o smernicah pri aranžiranju izložb. V prijetno kramljajočem tonu je podal pregled snovi, ki v svoji mnogovrstnosti prečesto zavaja neizkušenega aranžerja, da izgubi orientacijo v labirintu podrobnosti. Svoja teoretična izvajanja je predavatelj kaj spretno ilustriral s primeri iz mariborskih ulic ter z opazovanji in izkušnjami, ki si jih je pridobil v lozadevnem tečaju na Dunaju. Orisal je tudi dobre in slabe strani tega tečaja, nasvetujoč prisotnim pomočnikom, naj osnujejo delovne zajednice, v katerih bi med seboj vadili glavne tehnične spretnosti, ki so potrebne pri aranžiranju in dekoriranju izložb, da ne bo treba nositi denarja v inozemstvo (tehnika krep papirja, povečevanje in kaširanje opozorila v zvezi s škropilno tehniko, razne dekorativne pisave, tehnika spete obleke in dekoriranja blaga). Zanimivi so bili praktični primeri predavatelja, s katerimi je ponazoril razliko med natrpano in lepo ter prepričevalno izložbo ter lepi primeri o pomenu sloga v izložbi. Manj je po vsej priliki ugajalo, da za aranžiranje samo nimamo nikakega občeveljavnega pravila, temveč je potrebna vsakokrat posebna skica oz. načrt. Za to je treba ideje in predvsem — okusa. Predavatelj pa je tudi v tem pogledu dal praktične migljaje in je pričakovati, da bodo njegova izvajanja prav mnogo pripomogla, da bodo mariborske izložbe trgovinam in našemu mestu v okras in — kar je najvažnejše — trgovcem v korist.

Živahno ploskanje ob sklepu predavanja ni samo jasno pričalo o zadovoljstvu poslušalcev s predavanjem, temveč tudi dokazalo, kakó posrečena je bila zamisel Slov. trg. društv, prirejata strokovna predavanja.

*Vsem čitateljem želi »Trgovski tovariš« v novem letu
obilo zdravja, zadovoljnosti in uspehov!*